

Onderzoek Protocol Schoolzwemmen

- De kennis en het gebruik van het protocol
door gemeenten, scholen en zwembaden in
Nederland -

Breda, 26 augustus 2005
2004.015/2005-024

Deze rapportage is door het
Nederlands Research Instituut voor
Recreatie en Toerisme (NRIT) exclusief
samengesteld voor LC Nederlands
Instituut voor lokale Sport en
Recreatie.

NRIT
Paardeweide 5d
4824 EH BREDA
tel: 076 542 06 00
fax: 076 542 07 20
Email: info@nrit.nl
Website: www.nrit.nl

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Onderzoeksmethodiek en -opzet: plan van aanpak	6
1.3	Afbakeningen en definiëring	8
2	Resultaten gemeenten	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Kwantitatieve resultaten gemeenten	11
2.3	Kwalitatieve resultaten gemeenten	14
2.3.1	Kwalitatieve resultaten gemeenten: zwemvaardigheid algemeen	14
2.3.2	Kwalitatieve resultaten gemeenten: Protocol Schoolzwemmen	15
3	Resultaten zwembaden	19
3.1	Inleiding	19
3.2	Kwantitatieve resultaten zwembaden	22
3.3	Kwalitatieve resultaten zwembaden: Protocol Schoolzwemmen	25
4	Resultaten scholen	29
4.1	Inleiding	29
4.2	Kwantitatieve resultaten scholen	31
4.3	Kwalitatieve resultaten scholen: Protocol Schoolzwemmen	34
4.3.1	Kwalitatieve resultaten scholen: zwemvaardigheid algemeen	34
4.3.2	Kwalitatieve resultaten scholen: Protocol Schoolzwemmen	35
5	Samenvatting en aanbevelingen	40
5.1	Samenvatting	40
5.2	Concluderende aanbevelingen	43
Bijlage 1	Vragenlijsten gemeenten, zwembaden, scholen	47
Bijlage 2	Protocol schoolzwemmen	57

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

'De veiligheid van kinderen tijdens schoolzwemmen moet gegarandeerd zijn. School en zwembad hebben hier een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Zwembadbesturen en zwembadorganisaties hebben - naar aanleiding van ongevallen - in mei 2001 een protocol opgesteld om de veiligheid tijdens het schoolzwemmen te vergroten. Hierin zijn gedragsregels voor begeleidende docenten en zwembadpersoneel tijdens het schoolzwemmen vastgelegd. Uitgangspunt is dat de school eindverantwoordelijk is en blijft voor het schoolzwemmen. Het zwembad is medeverantwoordelijk. Deze verantwoordelijkheid betreft zowel de hygiëne en veiligheid van de accommodatie en de gebruikte hulpmiddelen, als ook het toezicht op de feitelijke gang van zaken in en om de zwembaden'.

Uit: Dossier Schoolzwemmen, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, juni 2003.

Scholen beslissen dus zelf of zij zwemles aanbieden. Alleen als de zwemlessen in het reguliere onderwijsprogramma zijn opgenomen, is deelname verplicht (volgens artikel 41 van de Wet Primair Onderwijs). Scholen mogen ook zelf de keuze maken om schoolzwemmen als sportactiviteit in het reguliere lesprogramma op te nemen. Alleen door bevoegd gezag van de school (schoolbestuur/gemeente) of op medische gronden via een doktersverklaring kan vrijstelling worden verleend. Mede in het kader van deze vergaande verplichting van school richting kind dient de veiligheid van kinderen tijdens dit schoolzwemmen gegarandeerd te zijn. In mei 2001 is een protocol opgesteld om de veiligheid tijdens het schoolzwemmen te vergroten (zie bijlage).

Uit: Plan van aanpak zwemvaardigheid:

(Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, oktober 2001)

'Dit plan van aanpak stimuleert en ondersteunt gemeentelijke maatregelen om de zwemvaardigheid van jonge kinderen te verbeteren. Naast dit plan worden de initiatieven ter bevordering van de veiligheid van het schoolzwemmen opgepakt zoals die in de notitie 'Schoolzwemmen' werden aangekondigd. Zo zal voor het gebruik en de naleving van het Protocol schoolzwemmen een monitor worden opgestart. Dit protocol werd onlangs onder scholen en zwembaden verspreid, en geeft de afspraken weer die scholen en zwembaden met elkaar maken over de veiligheid van de leerlingen. Bij de uitvoering van de monitor worden ook gegevens in kaart gebracht over de 'zwembaddichtheid'.'

Vanuit dit Plan van aanpak Zwemvaardigheid verrichtte het NRIT in 2002 het onderzoek naar de zwembaddichtheid in Nederland: 'Zwembaden in Nederland 2002'.

Begin 2004 benaderde LC Nederlands Instituut voor lokale sport en recreatie (LC) het Nederlands Research Instituut voor Recreatie en Toerisme (NRIT) met een 'vervolg vraag'. Namelijk hoe het NRIT vanuit haar jarenlange expertise op het gebied van (beleidsmatig gericht) onderzoek in het algemeen en gemeentelijk/zwembadenonderzoek in het bijzonder invulling zou geven aan een onderzoek onder gemeenten, (basis)scholen en zwembaden naar de bekendheid met, het werken met en het oordeel over het Protocol Schoolzwemmen.

De centrale vraag is daarbij als volgt geformuleerd:

In welke mate zijn Nederlandse gemeenten, (basis)scholen en zwembaden op de hoogte van en werken zij met het Protocol Schoolzwemmen, hoe beoordelen zij dit protocol, en waar vindt momenteel schoolzwemmen plaats?

Vanuit deze centrale vraag zijn een aantal concrete deelvragen afgeleid, zoals:

- Wat verstaat men precies onder schoolzwemmen? Naast het 'traditionele schoolzwemmen' vinden er in de praktijk ook nog andere vormen van schoolzwemmen plaats zoals 'natte gymnastiek', 'diplomazwemmen' e.d. Alle vanuit de scholen georganiseerde zwemactiviteiten worden meegenomen in het onderzoek.
- Waar vindt schoolzwemmen plaats?
- Wat is de bekendheid van het Protocol Schoolzwemmen?
- Hoe beoordeelt men het Protocol Schoolzwemmen?
- Evalueert men het Protocol Schoolzwemmen?
- Past men het Protocol Schoolzwemmen inhoudelijk aan? (Wijkt men af van het model, is sprake van bepaalde inhoudelijke wijzigingen, uitbreidingen, verbeteringen?)

Teneinde de voornoemde centrale vraag zo optimaal mogelijk te kunnen beantwoorden, werd door LC ook al de richting van de onderzoeksvragen aangegeven. Daarbij werd een driedeling gehanteerd (naar zwembaden, (basis)scholen en gemeenten), waarbij de vragen als volgt werden geformuleerd:

Voor zwembaden:

- In welke zwembaden vindt 'schoolzwemonderwijs' plaats?
- Hoeveel zwembaden werken met het protocol? En in welke mate?
- Op welke wijze (wijze van uitvoering) werken zwembaden met het protocol (praktijk, basis, aanvullingen)?

- Wat is bij zwembaden het oordeel over het protocol (inhoudelijk, condities, randvoorwaarden, werking in de praktijk)?
- Welke randvoorwaarden en/of knelpunten zijn van invloed op de werking van het Protocol Schoolzwemmen?
- Dient het protocol -op basis van bij scholen vaker voorkomende knelpunten- inhoudelijk te worden uitgebreid (bijvoorbeeld legionella, calamiteiten, ontruimingsplannen, etc.)?

Voor (basis)scholen:

- Hoeveel (basis)scholen bieden 'schoolzwemonderwijs' aan?
- Hoeveel (basis)scholen werken met het protocol? En in welke mate?
- Op welke wijze (wijze van uitvoering) werken (basis)scholen met het protocol (praktijk, basis, aanvullingen)?
- Wat is bij (basis)scholen het oordeel over het protocol (inhoudelijk, condities, randvoorwaarden, werking in de praktijk)?
- Welke randvoorwaarden en/of knelpunten zijn van invloed op de werking van het Protocol Schoolzwemmen?
- Dient het protocol -op basis van bij scholen vaker voorkomende knelpunten- inhoudelijk te worden uitgebreid (bijvoorbeeld legionella, calamiteiten, ontruimingsplannen, etc.)?
- Wat is de toename/afname van het schoolzwemmen ten opzichte van steekproefgegevens uit 1998 etc.?
- Waarom bieden scholen geen schoolzwemmen aan?

Voor gemeenten:

- Heeft de gemeente specifiek beleid ten aanzien van schoolzwemmen c.q. een zwembewegingsonderwijsprogramma? Waarom wel, of waarom niet? En wat verstaat men daar dan precies onder?
- Hoe kijkt men aan tegen de toekomst van het schoolzwemmen?
- Ondersteunt de gemeente schoolzwemmen en zo ja, hoe? (financieel, voorlichting?)
- Hoeveel gemeenten kennen het protocol?
- Hoeveel gemeenten wijzen scholen en/of zwembaden op het bestaan van het protocol?

Deze vragen vormden de onderzoeksbasis zoals die door het NRIT werd voorgesteld in haar plan van aanpak c.q. de onderzoeksmethodiek.

1.2 Onderzoeksmethodiek en -opzet: plan van aanpak

De onderzoeksopzet is ook visueel inzichtelijk gemaakt en verduidelijkt door het plan van aanpak in een schematische weergave te vervatten. Zie hiervoor de volgende pagina.

Om de centrale vraag en daaraan te relateren deelvragen te kunnen beantwoorden werd gekozen voor een driedelige aanpak, waarbij:

1. alle gemeenten in Nederland,
2. alle zwembaden in Nederland,
3. én een duizendtal (basis)scholen in Nederland werden benaderd.

In de hoofdstukken met betrekking tot de onderscheiden 'deelpopulaties' (480 gemeenten, 1.000 scholen en 1.600 zwembaden) worden in de inleiding de omvang van de deelpopulatie c.q. steekproefaantallen, het proces van gegevensverzameling alsmede de concrete werkzaamheden die daartoe hebben plaatsgevonden nader toegelicht.

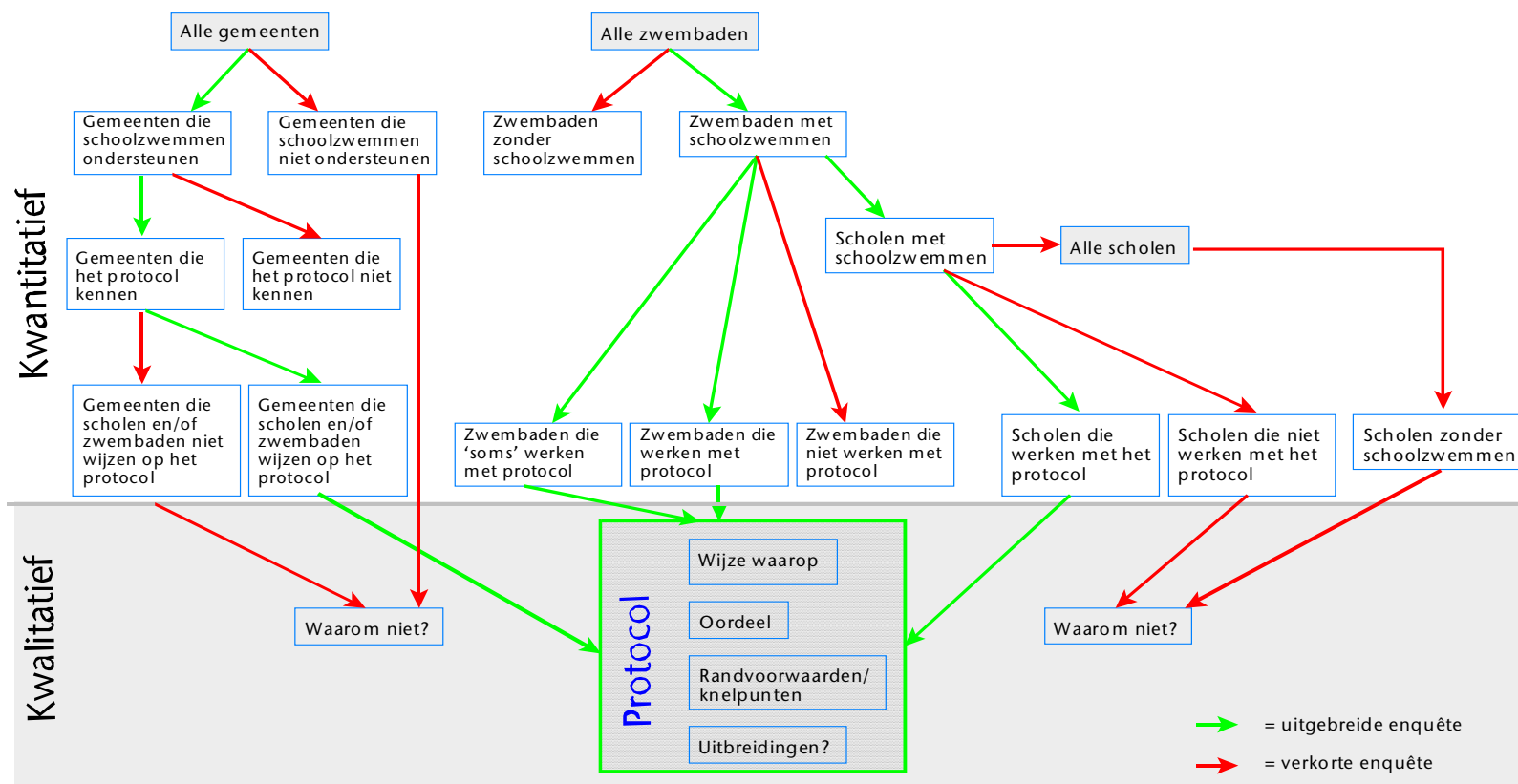
Gaandeweg het onderzoek werd daarbij een stap in het onderzoek c.q. plan van aanpak (vanwege de tijdsbesparing) overgeslagen. Niet alle zwembaden in Nederland werden namelijk benaderd. Vooral dankzij de 100% respons onder de gemeenten konden nagenoeg alle relevante zwembaden binnen de gemeentelijk belronde worden geïnventariseerd zodat de totaalscreening onder alle zwembaden overbodig bleek.

De benodigde kwantitatieve en kwalitatieve informatie werd verkregen dankzij enquêtering onder de gemeenten, scholen en zwembaden. Hierbij werd -op basis van het al dan niet kennen c.q. gebruik van het Protocol Schoolzwemmen- een onderscheid gemaakt in een uitgebreide en een minder uitgebreide inhoudelijke enquêtering. In de figuur vertegenwoordigt een groene pijl het traject met betrekking tot een uitgebreide inhoudelijke enquêtering. Een rode pijl geeft de kortere enquêtering weer die op de betreffende doelgroep van toepassing is. Insteek voor dit onderscheid is het accent op kwantitatieve én kwalitatieve kennis van het daadwerkelijke gebruik van het Protocol Schoolzwemmen. In het verkorte traject werden vooral de redenen geïnventariseerd voor het niet-gebruik van het Protocol.

De vragenlijsten die werden gehanteerd bij de enquêtering zijn opgenomen in bijlage 1.

Wat de procesplanning betreft werden allereerst de gemeenten benaderd, deels parallel gevolgd door de zwembaden en tot slot de (basis)scholen. Derhalve worden de resultaten per deelpopulatie in deze rapportage ook in deze volgorde gepresenteerd.

Figuur 1: schematische weergave Plan van aanpak

1.3 Afbakeningen en definiëring

In de benadering van gemeenten, zwembaden en scholen stonden in het kader van dit onderzoek een aantal kernbegrippen centraal, die vaak als synoniem voor elkaar gebruikt worden, maar dit niet altijd zijn. Zo valt schoolzwemmen wat breder te definiëren en werden al die activiteiten bedoeld, geïnitieerd en gecoördineerd door gemeente/school of zwembad die plaatsvinden onder schooltijd. Naast het reguliere schoolzwemmen zelf behoren ook de volgende zwemactiviteiten *onder schooltijd* tot het schoolzwemmen zoals dat in dit onderzoek centraal stond (en genoemd werden):

- reddingzwemmen;
- snorkelzwemmen;
- natte gym/bewegingsonderwijs;
- vrij zwemmen;
- themazwemmen;
- ‘zwem veilig’;
- sportdagen;
- ‘watergewenning kleuters’;
- ‘zwemvaardigheid’.

Deze activiteiten werden genoemd door de zwembaden en scholen.

Een tweede van belang zijnde afbakening heeft betrekking op de scholen. In dit onderzoek is uitgegaan van de gegevens zoals die door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verzameld worden. In concreto zijn in dit onderzoek scholen betrokken die zich bevinden binnen het primair onderwijs. Dus naast het (reguliere) basisonderwijs ook het speciaal basisonderwijs, zoals voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom), moeilijk lerende kinderen (mlk) en in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk), voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk.

Centraal aandachtspunt bij dit onderzoek is het Protocol Schoolzwemmen. Hiermee wordt in beginsel het origineel opgestelde document bedoeld, zoals dat te vinden is op www.minocw.nl. Het basisdocument dat hiermee wordt bedoeld, inclusief een toelichting daarop is opgenomen als bijlage 2.

2 Resultaten gemeenten

2.1 Inleiding

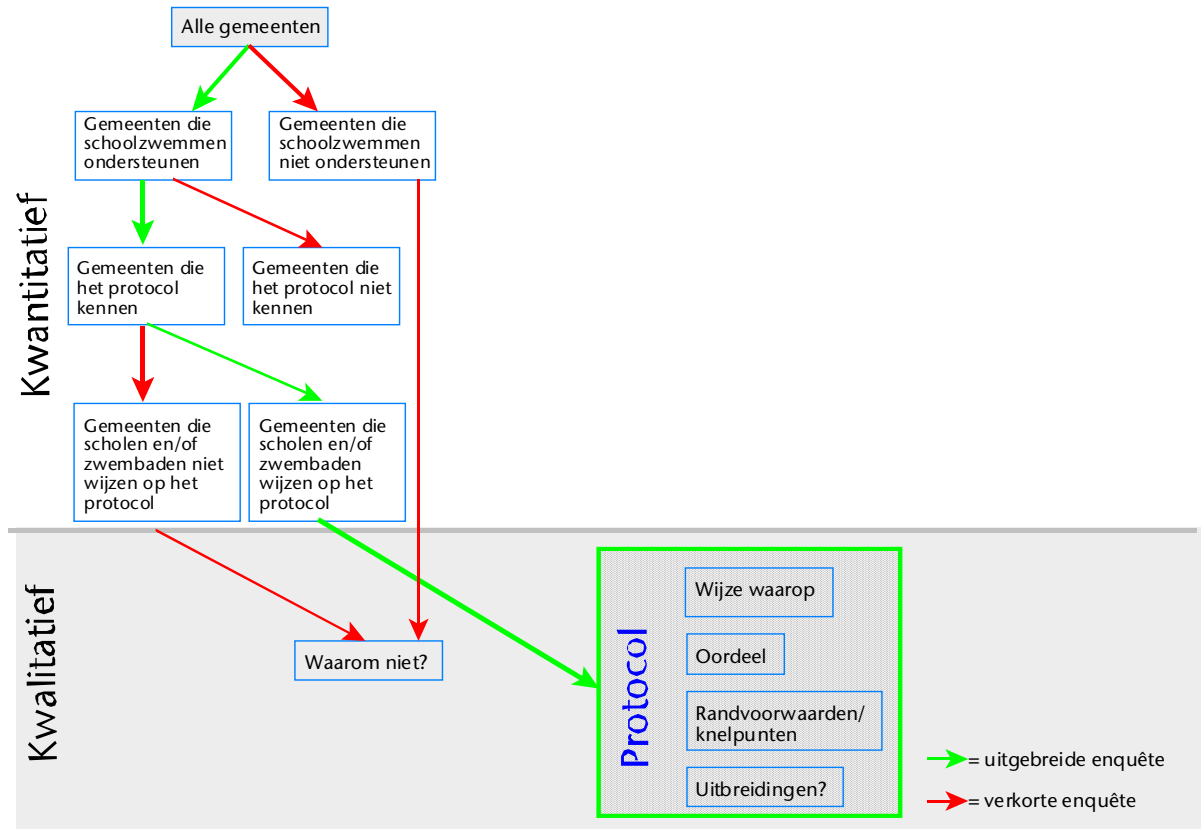
In het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen is de gemeente geen directe partij. Directe partijen zijn de school en het zwembad die een onderlinge ‘verbintenis’ aangaan door ondertekening van het protocol. Voor de gemeenten werd dus een specifieke vragenlijst opgesteld met specifieke vraagpunten, zoals ten aanzien van:

- ▶ de aanwezigheid van specifiek beleid ten aanzien van schoolzwemmen (een zwembewegingsonderwijsprogramma) en de inhoud daarvan;
- ▶ de mate waarin en de wijze waarop de gemeente schoolzwemmen ondersteunt (financieel, voorlichting);
- ▶ bekendheid met het Protocol Schoolzwemmen;
- ▶ de mate waarin gemeenten scholen en/of zwembaden wijzen op het bestaan van het Protocol Schoolzwemmen.

Alle 467 gemeenten van Nederland *op dat moment* (in verband met herindelingen e.d.) werden benaderd, met daarbij allereerst de selectievraag of de desbetreffende gemeente zwemvaardigheid in het algemeen ondersteunt. Daarna volgde het traject zoals gepresenteerd in figuur 2. Daar van alle gemeenten een antwoord werd verkregen op de selectievraag werd feitelijk een respons behaald van 100%!!! In een tijd dat de respons op enquêtes in het algemeen steeds lager wordt, is het opmerkelijk dat bij dit onderzoek een respons van 100% onder de gemeenten werd behaald. Dit zegt ook wel het een en ander over de (positieve) betrokkenheid van de gemeenten bij dit onderwerp.

De resultaten zijn onder te verdelen in primair kwantitatieve resultaten (hoeveel gemeenten/scholen/zwembaden?) en primair kwalitatieve resultaten. Om ‘een gewicht te hangen’ aan de waarde van de kwalitatieve uitspraken zijn deze voor zover mogelijk ook steeds gekwantificeerd (hoe vaak wordt desbetreffend antwoord gegeven).

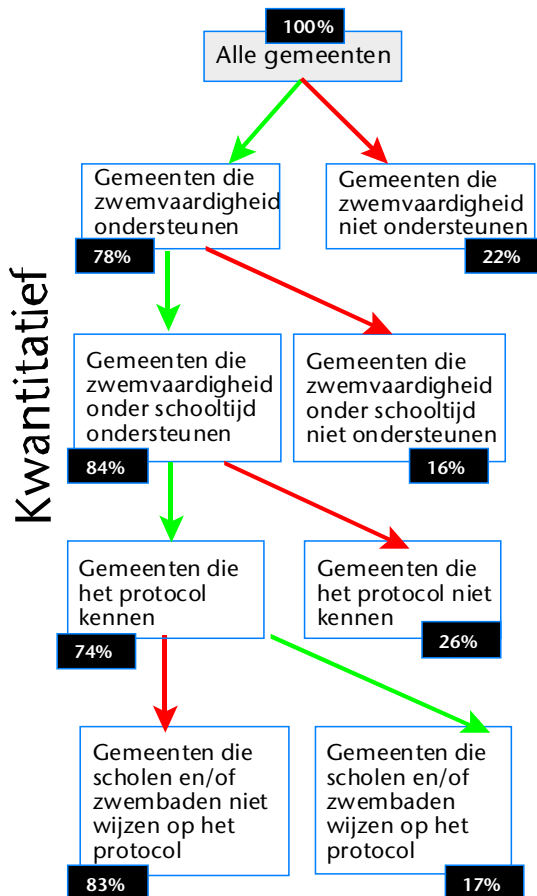
Figuur 2 schematische weergave Plan van aanpak: gemeenten

2.2 Kwantitatieve resultaten gemeenten

De belangrijkste kwantitatieve resultaten staan in figuur 3. Daarbij is een kleine aanpassing aangebracht in de figuur. Dit op basis van de eerste selectievragen in de vragenlijst, betreffende het feit of een gemeente zwemvaardigheid (in plaats van alleen schoolzwemmen) in het algemeen ondersteunt én of zwemvaardigheid onder schooltijd specifiek ondersteunt wordt. Ruim driekwart van alle gemeenten in Nederland ondersteunt (op enigerlei wijze) zwemvaardigheid in het algemeen. Ongeveer 84% van die gemeenten ondersteunt zwemvaardigheid onder schooltijd in het bijzonder. Weer bijna driekwart daarvan is bekend met het Protocol Schoolzwemmen. Het overgrote deel van die gemeenten die het protocol kennen, wijst scholen en/of zwembaden dan ook op het bestaan ervan (83%).

Figuur 3 Kwantitatieve resultaten gemeenten

Circa 78% van alle gemeenten in Nederland ondersteunt zwemvaardigheid in het algemeen. Daarvan heeft 67% een specifiek beleid ten aanzien van zwemvaardigheid voor kinderen. Eenderde heeft dit niet.

Van de gemeenten die zwemvaardigheid in het algemeen ondersteunen, ondersteunt circa 84% zwemactiviteiten *onder schooltijd*. Daarbij werd tevens gevraagd naar de manier waarop deze ondersteuning door de gemeente dan gestalte krijgt. Tabel 1 toont het resultaat.

Tabel 1 Ondersteuning zwemactiviteiten onder schooltijd door gemeenten

Ondersteuning	%
nee	16
ja,	84
ondersteuning van/door:	
- financiële bijdrage	81
- vervoer	20
- accommodatie	3
- financieel speciaal onderwijs	1
- voorlichting	6
- organisatie	1
- buitenschoolse opvang	0
Totaal*	127

* Totaal telt op tot boven 100% doordat meerdere antwoorden mogelijk waren

In het verlengde van de vraag of de gemeente zwemactiviteiten onder schooltijd ondersteunt, is de vraag gesteld -als dit het geval was- of de gemeente daarvoor ook kosten in rekening brengt bij de school en/of de ouders.

Tabel 2 Kosten in rekening gebracht door de gemeente

Ondersteuning	%
nee	66
ja, aan de school	11
ja, aan de ouders	21
ja, aan de ouders én aan de school	2
Totaal	100

Tweederde van de gemeenten brengt geen kosten in rekening voor het ondersteunen van de zwemactiviteiten onder schooltijd, waaronder schoolzwemmen. Als er kosten in rekening

worden gebracht door de gemeenten, dan is dit in 21% van de gevallen aan de ouders, in 11% aan de school en incidenteel (2%) aan zowel de school als de ouders.

Meestal gaat het bij de kosten die in rekening worden gebracht om een vergoeding voor het vervoer (51%), een bijdrage binnen het lesgeld (17%) of een 'algemene bijdrage' (18%).

Naast een specifiek beleid ten aanzien van zwemvaardigheid voor kinderen in het algemeen is de gemeenten ook gevraagd naar de aanwezigheid van een specifiek beleid ten aanzien van zwemmen onder schooltijd of een zwembewegingsonderwijsprogramma in het bijzonder. Van de 303 gemeenten die zwemactiviteiten onder schooltijd überhaupt ondersteunen, heeft 47% een specifiek beleid met betrekking tot de zwemactiviteiten onder schooltijd/een zwembewegingsonderwijsprogramma. Daarvan heeft 59% dit vastgelegd in een beleidsnota.

Tot slot van het meer algemene gedeelte van de vragenlijst (zie bijlage 1) is gevraagd naar concrete toekomstplannen met betrekking tot de zwemactiviteiten onder schooltijd. Dit overigens alleen aan die gemeenten die momenteel zwemactiviteiten onder schooltijd ondersteunen.

Tabel 3 Toekomstplannen met betrekking tot zwemactiviteiten onder schooltijd bij gemeenten

Toekomstplannen	%
nee	68
ja, stimuleren	4
ja, omvormen	9
ja, afschaffen	12
ja, andere plannen	7
Totaal	100

68% van de gemeenten heeft geen concrete toekomstplannen als het gaat om de zwemactiviteiten onder schooltijd. In totaal heeft 32% dit dus wel. Circa 12% geeft daarbij aan om de zwemactiviteiten onder schooltijd af te schaffen! Bezuinigingen worden daarbij als belangrijkste reden aangevoerd. De overig genoemde redenen hebben vooral betrekking op een ander beleid c.q. een specifiek doelgroepenbeleid (bepaalde aandachtswijken/scholen, alleen voor kinderen zonder diploma, alleen nog speciaal onderwijs).

2.3 Kwalitatieve resultaten gemeenten

2.3.1 Kwalitatieve resultaten gemeenten: zwemvaardigheid algemeen

Op de eerste vraag in het onderzoek of de gemeente zwemvaardigheid in het algemeen ondersteunt, gaf 22% van de gemeenten een negatief antwoord. Alvorens de enquête te beëindigen werd de gemeenteambtenaar nog gevraagd naar de reden(en) waarom men zwemvaardigheid niet ondersteunt. Dezelfde vraag werd gesteld op het moment dat de gemeente aangaf geen zwemactiviteiten onder schooltijd te ondersteunen. Er zijn in daarbij steeds een aantal antwoorden die, ook in onderlinge samenhang/combinatie, veelvuldig terugkeren:

1. ‘Bezuinigingen, financiële redenen’

Schoolzwemmen is veelvuldig wegbezuinigd door de gemeenten. Schoolzwemmen is te kostbaar (in geld én tijd!). Vaak wordt wel een vangnetregeling aangeboden om kinderen die nog geen diploma hebben hiertoe alsnog de kans te geven. Het collectieve schoolzwemmen is echter komen te vervallen.

2. ‘Zwemvaardigheid is de verantwoordelijkheid van de ouders’

Veel gemeenten zijn de mening toegedaan dat schoolzwemmen c.q. het leren zwemmen de verantwoording is van de ouders. Ouders moeten zelf uitmaken of hun kind moet leren zwemmen of niet.

3. ‘Kinderen kunnen al zwemmen’

Schoolzwemmen is in een groot aantal gevallen afgeschaft omdat geconstateerd werd dat op het moment dat sprake was van schoolzwemmen, de meeste kinderen al konden zwemmen en over een diploma beschikten. Het zwemmen werd hierbij in plaats van een leerdoel een voornamelijk recreatieve activiteit die veel te kostbaar is voor gemeente, school of ouders.

4. ‘Er is geen zwembad’

Schoolzwemmen/zwemvaardigheid wordt door een aantal gemeenten niet ondersteunt omdat de betreffende gemeente niet over een (geschikte) zwemaccommodatie beschikt. De optie om met de kinderen naar een zwemaccommodatie in de omgeving te gaan is vooral vanwege de vervoerskosten te kostbaar.

5. ‘Scholen bepalen zelf maar waar hun middelen naar toe gaan’

Naast ‘bij de ouders’ leggen een aantal gemeenten de verantwoordelijkheid neer bij de scholen. Zij krijgen budgetten/subsidies en zijn zelf verantwoordelijk voor de invulling c.q.

aanwending daarvan. En volgens de gemeenten zien veel scholen de noodzaak er niet van in of vinden de scholen het schoolzwemmen te kostbaar of tijdverspilling.

Naast deze meer algemeen genoemde redenen zijn er ook een aantal opvallende incidenteel genoemde redenen. Een aantal gemeenteambtenaren noemen bijvoorbeeld het feit dat hun gemeente niet of nauwelijks allochtonen heeft, als reden voor het niet ondersteunen van zwemvaardigheid en/of schoolzwemmen.

Opvallend is voorts de genoemde reden dat schoolzwemmen in de desbetreffende gemeente werd afgeschaft omdat de scholen het Protocol Schoolzwemmen weigerden te ondertekenen, omdat zij het te veel verantwoordelijkheid vinden.

Tot slot is weliswaar eenmalig een wat paradoxale reden gegeven. Afschaffing van het schoolzwemmen werd daar juist veroorzaakt door een verdrinkingsgeval. Ondanks dat dit een 'kip en het ei' reden lijkt, heeft het ook hier te maken met verantwoordelijkheden en waarborgen van veiligheid gedurende het schoolzwemmen.

2.3.2 Kwalitatieve resultaten gemeenten: Protocol Schoolzwemmen

Aan 303 gemeenten (zij die zwemactiviteiten onder schoolzwemmen ondersteunen) werd de vraag gesteld of zij bekend zijn met het Protocol Schoolzwemmen. Circa 74% geeft hierop een bevestigend antwoord. In feite komt het erop neer dat net iets minder dan de helft van alle gemeenten in ons land het Protocol Schoolzwemmen kent.

Kennen is een, er iets mee doen is een tweede. Gevraagd werd of de gemeente scholen en/of zwembaden ook daadwerkelijk wijzen op het bestaan van het Protocol Schoolzwemmen, en zo ja, hoe vaak.

Tabel 4 *Het wijzen op het Protocol Schoolzwemmen door gemeenten*

Wijzen op het protocol	%
nee	17
ja, scholen en zwembaden	79
ja, alleen scholen	1
ja, alleen zwembaden	3
Totaal	100

De overgrote meerderheid van de gemeenten (90%) wijst eenmaal per jaar op het bestaan van het protocol. Slechts een enkeling doet dit twee-, drie- of viermaal of zelfs nog vaker.

De gemeenten die niet wijzen op het bestaan van het Protocol Schoolzwemmen zeggen dat het Protocol wel degelijk eens ter sprake is geweest, meestal eenmalig, toen het opgesteld werd. De rest wordt overgelaten aan de school en/of het zwembad om te regelen. Het protocol is 'duidelijk', 'geeft voldoende aan waar de verantwoordelijkheden liggen' en het is 'niet meer de verantwoordelijkheid van de gemeente'.

Vrijwel altijd is het protocol wel ter sprake gekomen vanuit de gemeenten na de invoering van het protocol en is er een exemplaar uitgegaan naar scholen en/of zwembaden. Hierna zien de gemeenten het niet meer als hun verantwoordelijkheid en voelen zij zich alleen verantwoordelijk voor de financiële tegemoetkoming m.b.t. het schoolzwemmen, indien er een nog van een tegemoetkoming sprake is. In ongeveer eenderde van de gevallen is het initiatief voor het invoeren van het protocol niet vanuit de gemeente gekomen, maar vanuit de zwembaden en/of scholen en/of desbetreffende stichting. Hierdoor neemt het verantwoordelijkheidsgevoel van de gemeente met betrekking tot het attenderen op het protocol duidelijk af.

In het verlengde van 'het wijzen op het bestaan van het protocol' is de gemeenteambtenaar gevraagd naar een oordeel over het Protocol Schoolzwemmen. In het algemeen is men positief over het protocol en worden termen gebruikt als: belangrijk, duidelijk, goed, onmisbaar en positief. Als toevoegingen aan deze positieve bevindingen worden het meest genoemd:

- afspraken en verantwoordelijkheden en vooral waar ze liggen zijn duidelijk, het is belangrijk om die vast te leggen;
- het geeft een goede, concrete basis c.q. richtlijnen voor te maken afspraken omtrent verantwoordelijkheden en regels, schept duidelijkheid, ook juridisch;
- de betrokkenheid en kennis van de verantwoordelijken neemt erdoor toe.

Er worden echter ook een aantal kritische c.q. minder positieve opmerkingen gemaakt. Deze komen vooral tot uitdrukking in termen als:

- '(te) uitgebreid, formeel, omslachtig, te veel regels';
- het vooral op grote(re) gemeenten van toepassing zijn van het protocol¹;
- 'het hier en daar wat aan duidelijkheid te wensen over laten', 'een A4-tje zou genoeg moeten zijn';
- de praktische uitvoering, actualisatie en evaluatie laten te wensen over;

¹ Scholen en zwembaden in vooral kleinere gemeenten ervaren volgens de gemeenteambtenaren problemen ten aanzien van personeeltekorten of begeleiding. Dit vormt een probleem in geval van bijvoorbeeld het achterblijven van kinderen op school of in geval van kinderen van verschillende niveaus die binnen het zwembad apart begeleid moeten worden. Vaak hebben deze gemeenten ook vervoersproblemen (lange afstand naar het zwembad) waardoor groepen tegelijk vervoerd worden en dus grote groepen aankomen bij het zwembad, met gerelateerde extra kosten.

- (pure) noodzaak;
- 'beangstigend'.

Zoals hiervoor al bleek vinden veel gemeenteambtenaren het protocol vooral een positief instrument omdat het de taken en verantwoordelijkheden tussen het zwembad en de school verduidelijkt. Dit beeld wordt bevestigd door de specifieke vraag die daar betrekking op had.

Tabel 5 Het protocol als instrument ten aanzien van een verduidelijking van taken en verantwoordelijkheden tussen zwembad en school

Verduidelijkt verantwoordelijkheid	%
nee	2
ja	98
Totaal	100

De enkeling die voornoemde vraag ontkennend beantwoordt geeft hiervoor als reden dat zij twijfel hebben of het protocol uiteindelijk voorbij 'directies' komt en wel bij de uitvoerende personen terecht komt die ermee moeten werken.

Belangrijker nog dan de overwegend positieve houding ten aanzien van het protocol, is het daadwerkelijke gebruik ervan. Aan de gemeenteambtenaar werd de vraag gesteld of het protocol als leidraad is gebruikt voor de bepaling van de verantwoordelijkheden tussen zwembad en school in het kader van het schoolzwemmen.

Tabel 6 Het Protocol Schoolzwemmen als leidraad gebruikt tussen school en zwembad

Als leidraad gebruikt	%
nee	13
ja, het origineel: ongewijzigd	30
ja, het origineel: aangepast/uitgebreid	57
Totaal	100

87% van de gemeenten die zwemactiviteiten onder schooltijd ondersteunen en die het Protocol Schoolzwemmen kennen, hebben het instrument ook daadwerkelijk gebruikt als leidraad voor de bepaling van de verantwoordelijkheden tussen school en zwembad. Ongeveer 30% doet dit in ongewijzigde vorm. Zo'n 57% heeft het protocol aangepast, dan wel uitgebreid.

De aanpassing heeft doorgaans betrekking op de eigen specifieke situatie of locatie. In een aantal gevallen werd de tekst in een voor iedereen begrijpelijk(er) taal geschreven, werden de regels aangescherpt (bijvoorbeeld met betrekking tot een maximale groepsgrootte) of werd een specifiek item nader toegelicht of onderwerp toegevoegd (zoals ten aanzien van hygiëne (badmutsen) en medische zorg (bij bijvoorbeeld epilepsie). Ook wordt het aanpassen van het protocol 'door het iets gunstiger te maken voor scholen en iets strenger voor zwembaden om scholen te stimuleren in plaats van af te schrikken met veel verantwoordelijkheid' genoemd.

Op de vraag of de gemeenteambtenaar van mening is dat door middel van het gebruik van het protocol de veiligheid van de leerlingen zoveel mogelijk wordt gewaarborgd, reageert 93% positief. 'Slechts' 7% vindt dit niet het geval. Als redenen daarvoor noemen zij het feit dat een en ander toch mensenwerk blijft, dat meer nodig is dan een papier alleen, dat het protocol niets verandert aan de werkelijke veiligheid.

Tot slot is de gemeentevertegenwoordiger gevraagd welke randvoorwaarden c.q. knelpunten in de gemeente de werking van het protocol beïnvloeden. In zijn algemeenheid worden 'financiën' als grootste knelpunt gezien. Naleving van het protocol zoals het bedoeld is op alle fronten, levert (extra) hoge kosten op, waarvoor geen middelen beschikbaar zijn.

De combinatie van bezuinigingen en daardoor toenemende groepsgrootte (terwijl deze juist kleiner moesten zijn!) zal volgens de gemeenteambtenaren leiden tot vergrote veiligheidsproblemen. Daarnaast blijft schoolzwemmen in hun optiek vooral mensenwerk, waarbij je nu eenmaal afhankelijk bent van de goed wil, interesse, betrokkenheid en het verantwoordelijkheidsgevoel van de zwembadmedewerkers, docenten en begeleiders. Communicatie over het protocol is daarbij uiterst belangrijk. Communicatie tot op vooral het uitvoerende niveau. En dat dan vooral herhaaldelijk, zodat de boodschap ook bij nieuwe medewerkers aankomt en blijft komen. Daarnaast moeten -in de ogen van de ambtenaren- de politieke besluitvorming op landelijk niveau er zich van bewust zijn dat bezuinigingen ten aanzien van onderwijs en sport direct ten koste gaat van de veiligheid van de zwemmende kinderen.

3 Resultaten zwembaden

3.1 Inleiding

Op basis van de reeds aangegeven onderzoeksvragen in hoofdstuk 1, zijn alle zwembaden in Nederland waar schoolzwemonderwijs plaatsvindt, in het onderzoek betrokken. Vanuit de eveneens door het NRIT verrichte inventarisatiestudie is bekend dat Nederland beschikt over bijna 1.600 zwembaden ('Zwembaden in Nederland 2002', LC/NRIT).

Oorspronkelijk zouden alle zwembaden in Nederland telefonisch benaderd worden. Aan deze zwembaden zou eerst een selectievraag worden gesteld: 'Vindt in uw zwembad schoolzwemonderwijs plaats?'. Het antwoord hierop zou gerelateerd worden aan de additionele vraag die aan de gemeenteambtenaar werd gesteld om de naam van het zwembad te noemen waarvan men gebruik maakt in het kader van het schoolzwemmen, dan wel een lijst van meerdere zwembaden te geven, indien van toepassing. Uiteraard zouden de uitkomsten van beide exercities gelijk moeten zijn aan elkaar.

Voorafgaande aan het onderzoek werd door de opdrachtgever de stelling geponeerd om ervan uit te gaan dat 'er nooit (veel) meer zwembaden zouden zijn dan er gemeenten in Nederland zijn die op enigerlei wijze zwemactiviteiten onder schooltijd hebben'. Derhalve kon (in verband met tijdsbesparing) het onderzoek worden beperkt tot die zwembaden die door de gemeenten zouden worden genoemd. Voornoemde stelling bleek inderdaad voor een belangrijk deel op te gaan. In totaliteit werden 303 gemeenten geïnventariseerd die zwemactiviteiten onder schooltijd ondersteunen, en werden hierbij maar liefst 418 zwembaden geïnventariseerd. Echter, een aantal zwembaden wordt dubbel genoemd, er zijn gemeenten die van hetzelfde zwembad gebruik maken. Door de 418 genoemde zwembaden te "ontdubbelen" resteerden 363 zwembaden. Bij de eerste vraag van de telefonische belronde gaven nog eens 25 zwembaden aan géén zwemactiviteiten onder schooltijd te hebben! Dit terwijl zij wel als dusdanig door de gemeenteambtenaren werden genoemd. Naast een 'vergissing' van de ambtenaar zijn een aantal andere oorzaken voor dit verschil aan te geven, zoals:

- ▶ een interpretatieverschil wat betreft de definiëring/afbakening van *zwemactiviteiten onder schooltijd*;
- ▶ de uiteenlopende periode waarin de belrondes plaatsvonden. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de gemeente werd benaderd in de tijd dat er nog schoolzwemmen plaatsvond, terwijl ten tijde van benadering van het zwembad het schoolzwemmen inmiddels werd afgeschaft;

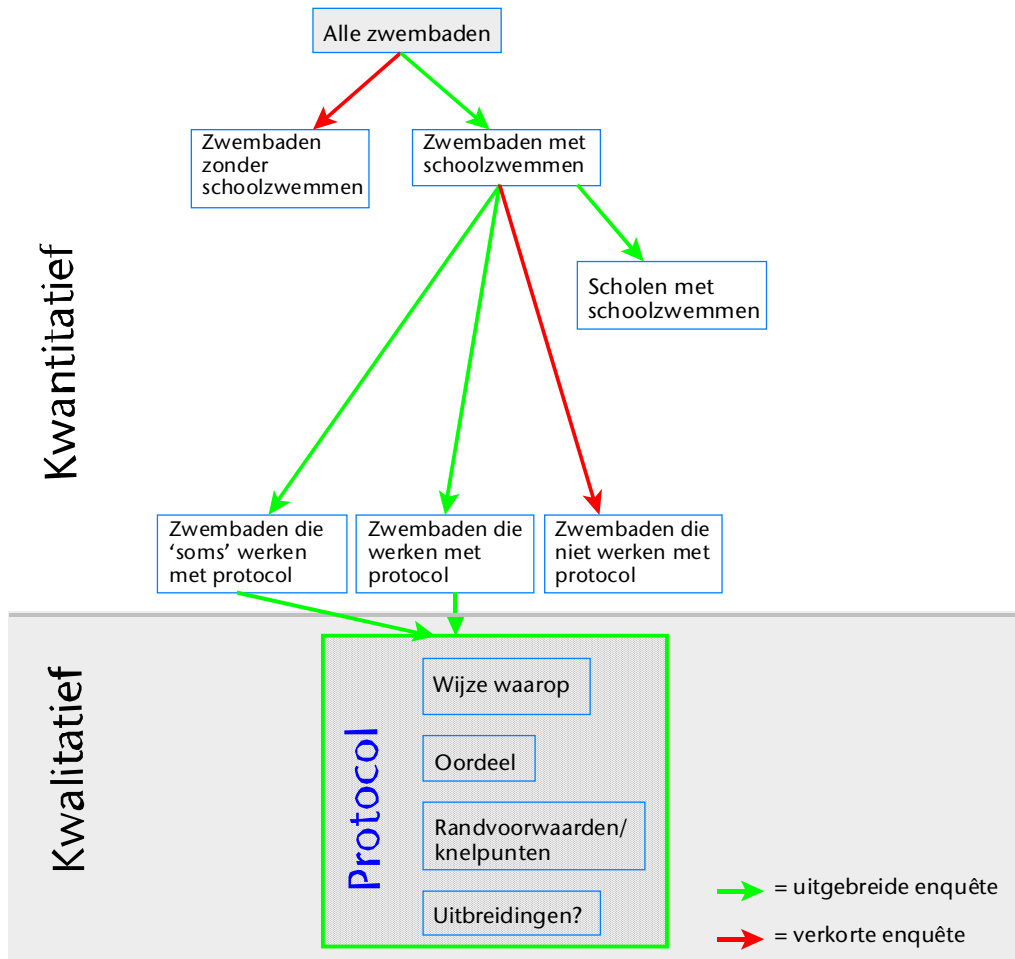
- ▶ een discrepantie in interpretatie wat betreft het schoolzwemmen op dit moment en de aanstaande afschaffing in de (nabije) toekomst.

Door 'ontdubbeling en opschoning' van de 'onterecht' genoemde zwembaden resteerden 338 zwembaden. Dankzij de extra inspanningen die het NRIT verrichte ten aanzien van de respons onder de gemeente werd een responspercentage van 100% gehaald! Helaas werkt niet iedereen voor de volle 100% (tijdig) mee. Er zijn (van de 303 gemeenten) echter maar 8 gemeenten die uiteindelijk geen overzicht gaven van het zwembad of -baden waarvan gebruik gemaakt werd. Dankzij een minimale correctie/weging kon aldus alsnog het, voor zwemactiviteiten onder schooltijd gebruikte, aantal zwembaden van 347 achterhaald worden.

Vanuit het zwembadenonderzoek uit 2002 werd voorafgaand aan het onderzoek de schatting gemaakt dat in ongeveer 40% van alle zwembaden schoolzwemonderwijs plaatsvindt. Dit percentage is overschat. In concreto gaat het dus om ongeveer 22%.

Het onderzoek onder de zwembaden heeft betrekking op het navolgende deel uit het plan van aanpak. Mede dankzij de uitstekende resultaten vanuit de gemeentelijke belronde kon daarbij de eerste fase worden overgeslagen.

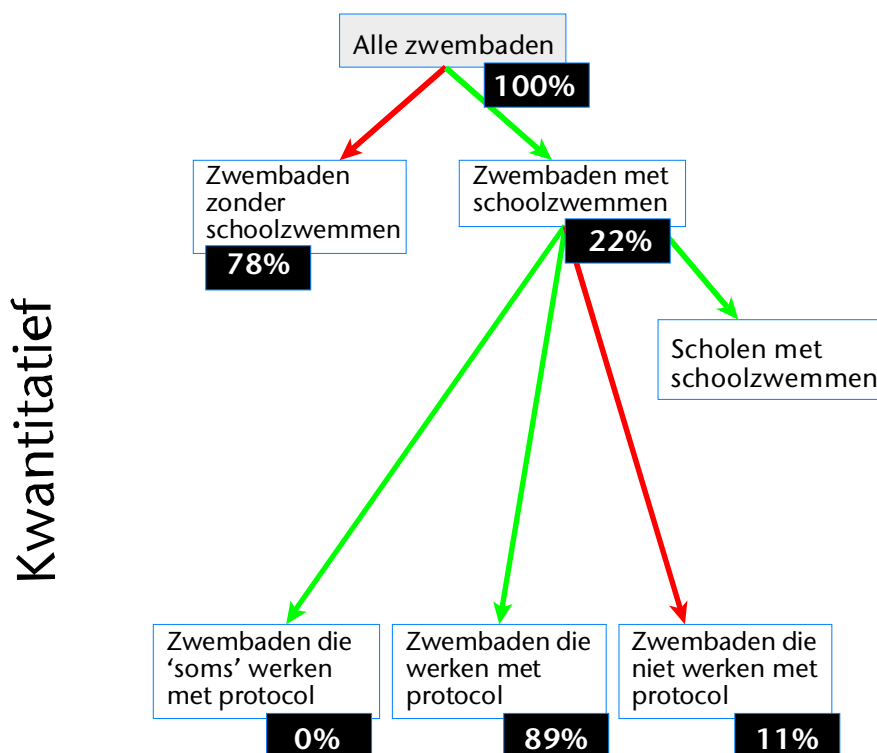
Figuur 4 schematische weergave Plan van aanpak: zwembaden

3.2 Kwantitatieve resultaten zwembaden

De belangrijkste kwantitatieve resultaten die uit het onderzoek naar voren kwamen zijn samengevat in figuur 5. Van alle zwembaden in Nederland kent 22% zwemactiviteiten onder schooltijd.

Figuur 5 Kwantitatieve resultaten zwembaden

Zwemactiviteiten onder schooltijd is een verzamelnaam voor een aantal verschillende activiteiten, door de school georganiseerd/coördineert waaronder bijvoorbeeld schoolzwemmen. Bij de zwembaden die zwemactiviteiten onder schooltijd zijn de activiteiten als volgt verdeeld:

Tabel 7 Zwemactiviteiten onder schooltijd

Activiteiten	%
schoolzwemmen	85
reddingzwemmen	6
snorkelzwemmen	3
natte gym/bewegingsonderwijs	29
vrij zwemmen	3
themazwemmen	1
zwem veilig	1
sportdagen	1
hebben geen schoolzwemmen**	7
Totaal*	137

* Totaal telt op tot boven 100% doordat meerdere antwoorden mogelijk waren

** In verdere analyses zijn de zwembaden die dit antwoord gaven buiten beschouwing gelaten

Schoolzwemmen en natte gymnastiek/bewegingsonderwijs zijn de belangrijkste zwemactiviteiten onder schooltijd.

Aan de zwembadmedewerkers is gevraagd hoeveel scholen gebruik maken van het zwembad in het kader van de hierboven genoemde activiteiten. Gemiddeld maken 12,5 scholen gebruik van een zwembad. Hierbinnen doet zich echter de volgende spreiding voor.

Tabel 8 Aantal scholen dat gebruik maakt van het zwembad

Aantal scholen	%
1 tot 5 scholen	18
5 tot 10 scholen	28
10 tot 15 scholen	23
15 tot 20 scholen	12
20 tot 30 scholen	15
30 tot 40 scholen	3
40 scholen of meer	3
Totaal	100

Zwembaden waarvan 5 tot 10 scholen gebruik maken komen relatief het vaakst voor, gevolgd door de zwembaden met 10 tot 15 scholen. Er zijn een tiental zwembaden die door 30 tot 40 scholen gebruikt worden en eveneens een tiental zwembaden die zelfs door 40 of meer scholen gebruikt worden.

Ook werd gevraagd hoeveel groepen (klassen) dan gebruik maken van het zwembad. Dit gemiddelde ligt op 22,9 groepen (klassen), waarmee het gemiddeld aantal groepen per school dat gebruik maakt van een zwembad becijferd kan worden op 2,2.

Tabel 9 Aantal groepen/klassen dat gebruik maakt van het zwembad

Aantal groepen/klassen	%
1 tot 5 groepen/klassen	4
5 tot 10 groepen/klassen	12
10 tot 15 groepen/klassen	17
15 tot 20 groepen/klassen	18
20 tot 30 groepen/klassen	25
30 tot 40 groepen/klassen	10
40 tot 50 groepen/klassen	8
50 groepen/klassen of meer	6
Totaal	100

Een kwart van alle zwembaden wordt gebruikt door 20 tot 30 groepen, de klasse waarbinnen zich ook het gemiddelde bevindt. 18% van de zwembaden wordt gebruikt door 15 tot 20 groepen en is daarmee de tweede grootste categorie, gevolgd door de categorie 10 tot 15 groepen/klassen.

Uitgedrukt in leerlingen wordt een gemiddeld voor zwemactiviteiten onder schooltijd gebruikt zwembad door ongeveer 635 leerlingen gebruikt. De gemiddelde groepsgrootte ligt daarmee op 27,3 leerlingen. Qua spreiding gaat het in de meeste gevallen (30%) om 250 tot 500 leerlingen, gevolgd door de categorie met 500 tot 750 leerlingen (23%) en de categorie tot 250 leerlingen (18%).

Tabel 10 Aantal leerlingen dat gebruik maakt van het zwembad

Aantal leerlingen	%
tot 250 leerlingen	18
250 tot 500 leerlingen	30
500 tot 750 leerlingen	23
750 tot 1.000 leerlingen	13
1.000 tot 2.000 leerlingen	13
2.000 leerlingen of meer	4
Totaal	100

3.3 Kwalitatieve resultaten zwembaden: Protocol Schoolzwemmen

Aan de zwembaden werd de vraag gesteld of zij in het kader van het schoolzwemmen gebruik maken van het Protocol Schoolzwemmen. Maar liefst 89% van de zwembaden doet dit! Circa 11% doet dit niet.

Tabel 11 Gebruik van het Protocol Schoolzwemmen door zwembaden met schoolzwemmen

Gebruik protocol	%
ja	89
nee	11
Totaal	100

De zwembaden die geen gebruik maken van het Protocol Schoolzwemmen geven als belangrijkste reden dat zij een geheel eigen protocol hebben ontwikkeld, met in een enkel geval de toevoeging dat het originele officiële Protocol Schoolzwemmen niet voldoet. Meestal gaat het daarbij om de aanpassing op de eigen specifieke situatie (zoals het gebruik door ook Belgische scholen, naar aanleiding van een concreet verdrinkingsgeval) of een uitbreiding in de zin van ook de veiligheid buiten het zwembad geregeld willen hebben. Slechts een enkeling kent het protocol niet of het nooit aan de orde geweest.

Voor die zwembaden die gebruik maken van het protocol ligt het gemiddeld aantal scholen waarmee de overeenkomst ondertekend is op 12,4. Gezien het hoge gebruik van het protocol door zwembaden in het algemeen een gemiddelde dat op hetzelfde niveau ligt als het algemene gebruik van zwembaden door scholen. Een andere conclusie die hieruit getrokken kan worden en die reeds in het kwantitatieve deel naar voren kwam is het feit dat als zwembaden het protocol gebruiken, zij deze overeenkomst met alle scholen die van het zwembad gebruik maken, afsluit.

Inhoudelijk werd allereerst de vraag gesteld of het zwembad het originele opgestelde document gebruikt. Ongeveer 60% gebruikt het origineel, 40% vulde het document aan of herschreef het.

Evenals bij de gemeenten al werd geconstateerd hebben de aanpassingen doorgaans betrekking op de eigen specifieke situatie of locatie. Inhoudelijk worden als aanvullingen/aanpassingen genoemd:

- wet- en regelgeving opgenomen in de bijlage van het protocol;
- maximaal aantal leerlingen geconcretiseerd c.q. groepsgrootte;

- het actief betrekken van leraren, door zelf mee te zwemmen of in de begeleiding een grotere rol te geven;
- verwijzing naar hygiëne/veiligheid zwembaden;
- uitgebreid met bepalingen omtrent vervoer en (gedrag in de) kleedkamers, 'huisregels';
- routing binnen het zwembad opgenomen;
- aangepast op een buitenbad;
- exacte verdeling van verantwoordelijkheden van alle betrokkenen vastgelegd;
- juridisch getoetst;
- eenvoudiger geschreven/herschreven.

Ook wordt genoemd dat men het protocol heeft her-/geschreven op basis van het door RECRON opgestelde document, aangezien zij daar aangesloten zijn.

Evenals aan de gemeenten werd ook aan de zwembaden gevraagd welke randvoorwaarden en knelpunten zij ervaren die de werking van het protocol beïnvloeden. Administratieve rompslomp, het aantal toezichthouders (ook roostertechisch) en de groepsgrootte, maar vooral de financiële consequenties die deze zaken met zich meebrengen worden als knelpunt genoemd. Daarnaast vinden een aantal zwembaden vooral de communicatie van de school met de eigen docent(en) onvoldoende. De docent is verantwoordelijk, maar is daar niet of nauwelijks van op de hoogte, zeker invallers niet, aldus de zwembadmedewerkers. Ook de communicatie tussen zwembadmedewerker/instructeur en docent/begeleider verloopt in een aantal geval moeizaam (vinden leraren te passief), met verschil in interpretatie en ideeën omtrent taken, verantwoordelijkheden en betrokkenheid. Tot slot wordt ook (het gebrek aan) evaluatie als een knelpunt gezien.

Aan de zwembadmedewerkers werd vervolgens gevraagd een oordeel te geven over het Protocol Schoolzwemmen. Evenals bij de gemeenten het geval was overheersen hierbij ook termen als 'goed', 'helder', 'overzichtelijk' en 'duidelijk'. Gevaarlijk zijn daarbij enkele toevoegingen als 'goed, vanzelfsprekend ... dus er wordt niet veel naar gekeken', of 'goed, maar het is maar papier ... lastig op de praktijksituatie toe te passen'.

Een concrete suggestie voor verbetering worden gegeven in de vorm van 'het laten ondertekenen door de betrokken leerkrachten'.

In aanvulling op het oordeel werd gevraagd of de zwembadmedewerker van mening is dat het protocol een goede leidraad vormt voor de verduidelijking van taken tussen zwembad en school. Maar liefst 97% van de zwembaden is deze mening toegedaan. De enkeling die deze mening niet is toegedaan noemt vooral de leraren/docenten die niet goed genoeg op de hoogte zijn.

In dit verband werd echter specifiek gevraagd of men van mening is dat het protocol een goed instrument is voor de verduidelijking van de taken tussen leraren en instructeurs. Circa 96% van de zwembadmedewerkers vindt van wel.

Aan het zwembad werd vervolgens de vraag voorgelegd of het Protocol Schoolzwemmen regelmatig wordt besproken met de eigen instructeurs, om te achterhalen of het op de juiste wijze gehanteerd wordt. Bijna 72% van de zwembaden vindt van wel. Ruim een kwart vindt van niet.

Circa 87% van de zwembaden die het protocol gebruiken vind dat de veiligheid van de leerlingen door het gebruik van het protocol zoveel mogelijk wordt gewaarborgd.

Tabel 11 Protocol wel/geen waarborg voor de veiligheid van leerlingen?

Optimale waarborg?	%
ja	87
nee	13
Totaal	100

Het besef dat ‘het mensenwerk is en blijft’ en ‘een papier niet zorgt voor veiligheid’ doet 13% deze vraag met ‘nee’ beantwoorden.

Evaluatie van het Protocol Schoolzwemmen tussen school en zwembad vindt in ruim driekwart van de gevallen plaats (77%). Door een kwart (23%) wordt het protocol dus niet geëvalueerd.

Tabel 12 Aantal maal per jaar dat evaluatie plaats vindt

Aantal maal	%
1 maal	82
2 maal	14
3 maal	2
4 maal	1
meer dan 4 maal	1
Totaal	100

Doorgaans wordt er eenmaal per jaar geëvalueerd. Ruim 14% evalueert tweemaal per jaar, 2% driemaal, 1% viermaal en een enkeling zeven- respectievelijk achtmaal op jaarbasis.

Het kwart dat niet evalueert doet dit alleen 'als er problemen zijn, als dit nodig is' of ziet er geen reden toe. Daarnaast vinden een aantal zwembaden dat dit vooral de verantwoordelijkheid is van de school of in een enkel geval van de gemeente. Ook 'geen tijd voor' komt meermalen terug. Positief is wel dat een aantal zwembaden in ieder geval wel het voornemen uitspreekt om de evaluatie (meer structureel) te gaan laten plaatsvinden.

4 Resultaten scholen

4.1 Inleiding

Tot slot van het telefonische interview met de zwembadmedewerker werd gevraagd een overzicht te geven van de scholen die van het betreffende zwembad gebruikmaken. Daardoor konden de scholen gericht benaderd worden. Een deel van de vragen die werden gesteld aan de school zijn gelijk aan die van de zwembaden en gemeenten en hebben betrekking op:

- ▶ wijze van uitvoering van het protocol: hoe wordt met het protocol gewerkt in de praktijk, is het protocol aangevuld, welke randvoorwaarden/knelpunten beïnvloeden de werking van het protocol? Waarom wordt het protocol niet gebruikt? Waarom is het geen goed instrument?
- ▶ het oordeel over het Protocol Schoolzwemmen: vormt het protocol een goede leidraad of niet, zijn er verbeterpunten ten aanzien van het protocol,
- ▶ enz.

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek telt Nederland momenteel ongeveer 7.571 scholen (vestigingen) binnen het primair onderwijs. Het primair onderwijs omvat het basisonderwijs en vanaf het schooljaar 1998/'99 ook het speciaal basisonderwijs. Het basisonderwijs omvat naast de reguliere basisscholen ook de scholen voor kinderen van mensen zonder vaste woon- of verblijfplaats, de zogenaamde rijdende scholen en de ligplaatsscholen voor varende kleuters. Het speciaal basisonderwijs omvat het basisonderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom), moeilijk lerende kinderen (mlk) en in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk), voor zover verbonden aan scholen voor so-lom of so-mlk.

Op basis van het Zwembadenonderzoek uit 2002 werd vooraf verondersteld dat naar schatting maximaal 75% van alle basisscholen schoolzwemonderwijs aanbiedt. Impliciet betekent dit dat 25% van alle basisscholen geen schoolzwemonderwijs aanbiedt.

Voor het vervolgdeel van het onderzoek is een steekproef van 1.000 basisscholen getrokken uit de totale populatie van scholen. Dit op basis van de vooraf ingeschatte verhouding 75% : 25%.

Deze steekproef is onderverdeeld in drie subgroepen:

- 1 Scholen met schoolzwemmen, die wel werken met het protocol;
 - 2 Scholen met schoolzwemmen, die NIET werken met het protocol;
- Deze twee subgroepen vormen samen circa 75% van de steekproef.*

3 Scholen zonder schoolzwemmen.

Deze subgroep vertegenwoordigt 25% van de steekproef, ofwel 250 basisscholen.

Aan deze groep worden juist de redenen gevraagd waarom scholen geen schoolzwemmen (meer) aanbieden.

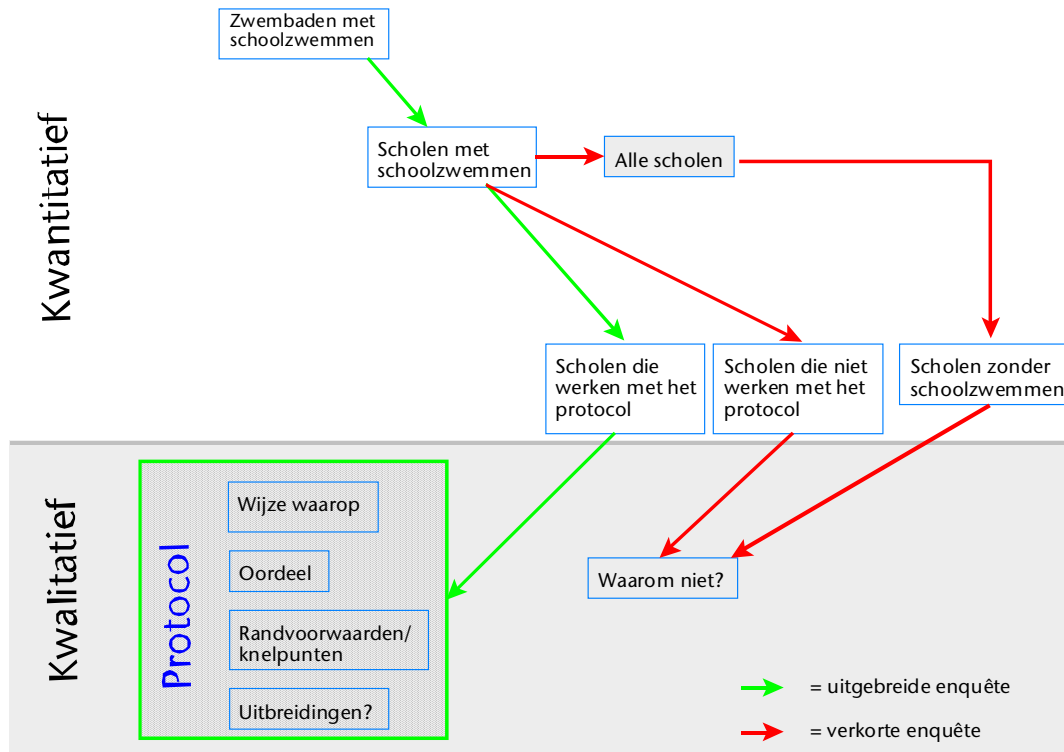
Door de zwembaden werden (gecorrigeerd voor de 8 gemeenten die geen lijst met zwembaden aanleverden en daardoor van deze zwembaden het aantal scholen niet bekend is) 4.336 scholen die schoolzwemmen hebben opgegeven. Ter controle: er zijn 347 zwembaden met schoolzwemmen, met gemiddeld 12,5 scholen per zwembad, geeft 4.338 scholen. Op basis van het CBS-aantal van 7.571 scholen voor basisonderwijs in ons land, komt het aantal scholen dat schoolzwemmen aanbiedt uit op ruim 57%, wat lager dus dan voorafgaand aan het onderzoek werd aangenomen.

In het onderzoek 'Schoolzwemmen en zwemvaardigheid II' (B. Crum, 1997) werd reeds melding gemaakt van het feit dat 'het percentage basisscholen dat door een aanbod van de gemeente de mogelijkheid voor schoolzwemmen kreeg, tussen 1991 en 1996 daalde van 90 naar 83%'.

Inhoudelijk werden de scholen in dit onderzoek benaderd met een toegesneden vragenlijst, waarbij dit deel van het onderzoek betrekking heeft op het onderstaande deel van het onderzoek uit het plan van aanpak.

Gezien het belang van 'schoolzwemmen' en nog specifiek 'het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen' voor dit onderzoek werd de uiteindelijke steekproef disproportioneel samengesteld. In totaal werden 763 scholen (75%) geïnterviewd die wel schoolzwemmen kennen en daarbij al dan niet gebruik maken van het protocol en nog eens 257 scholen (25%) die geen schoolzwemmen hebben.

Figuur 6 schematische weergave Plan van aanpak: scholen

4.2 Kwantitatieve resultaten scholen

De belangrijkste kwantitatieve resultaten die uit het onderzoek onder scholen naar voren kwamen zijn samengevat in figuur 7. Van alle basisscholen in Nederland (7.571) heeft circa 57% schoolzwemmen. Bij benadering kan dit ook uitgedrukt worden in het aantal leerlingen. In totaal namen in Nederland in het afgelopen schooljaar 2004/'05 circa 1.599.230 leerlingen deel aan het primair onderwijs. Er worden 347 zwembaden gebruikt in het kader van zwemactiviteiten onder schooltijd, met gemiddeld 635 leerlingen dat gebruik maakt van het zwembad, ofwel ongeveer 220.000 leerlingen in totaal. Een *crosscheck* in dit geval kan verkregen worden door de enquête onder de scholen. Circa 4.336 scholen bieden schoolzwemonderwijs. Vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal leerlingen per school dat schoolzwemonderwijs krijgt (57,3) geeft 248.000 leerlingen. Dit is ongeveer 15% van het totaal aantal leerlingen binnen het primair onderwijs.

Zoals in de 'Tussenrapportage 2003, met betrekking tot de Stimuleringsregeling Zwemvaardigheid' te lezen is, worden schoolzwemmen en gerelateerde vangnetconstructies

doorgaans aangeboden in de groepen 3 tot en met 6. De vangnetten worden in de groepen 3 tot en met 8 aangeboden. Procentueel gezien varieert daarmee het aantal leerlingen dat zwemonderwijs geniet enigszins. In het algemeen kan geraamd worden dat ongeveer zo'n 20% van de leerlingen in de relevante groepen (klassen) zwemactiviteiten onder schooltijd krijgt aangeboden.

Tabel 13 Aandeel aantal leerlingen dat zwemactiviteiten onder schooltijd geniet (raming)

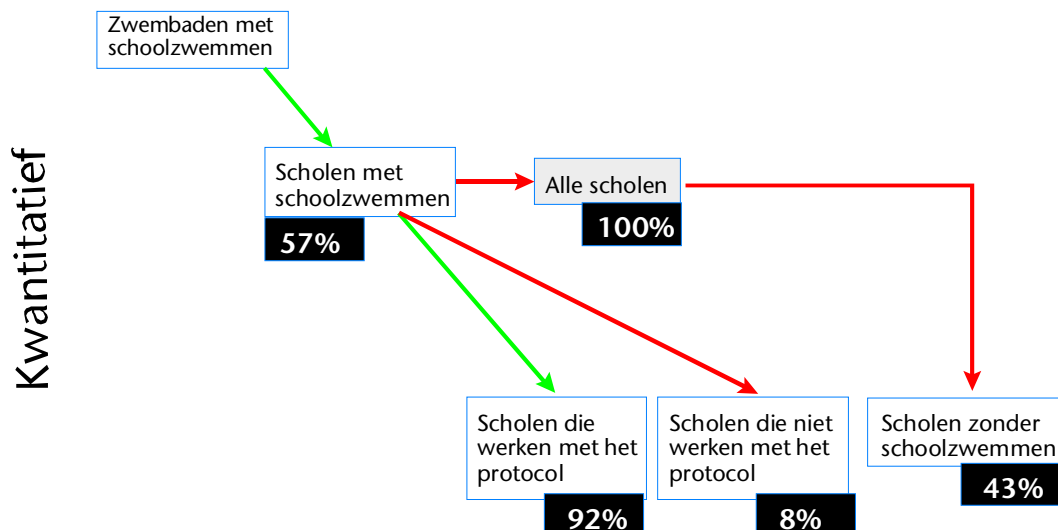
Aantal	Totaal primair onderwijs	Primair onderwijs: groep 3 tot en met 8	Primair onderwijs: groep 3 tot en met 6
Aantal leerlingen* (x 1.000)	1.600	1.235	962
Zwembaden: Aantal schoolzwemmers** (x 1.000)	220	220	220
Scholen: Aantal schoolzwemmers*** (x 1.000)	248	248	248
Gemiddeld	234	234	234
Aandeel	15%	19%	24%

* Bron: CBS, 2004/'05

** conform opgave door de zwembaden, berekend a.d.h.v. het gemiddeld aantal leerlingen

Van de scholen binnen het primair onderwijs biedt dus circa 57% zwemactiviteiten onder schooltijd aan. Impliciet betekent dit dus dat 43% van de scholen dit niet (meer) doet.

Figuur 7 Kwantitatieve resultaten scholen*

* scholen: betreft alle scholen binnen het primair onderwijs

Het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen binnen de scholen van het primair onderwijs is met 92% hoog te noemen. Slechts 8% doet dit niet.

In totaliteit werden 1.020 scholen benaderd, welke naar karakter van de school als volgt zijn in te delen:

Tabel 14 Karakter van de school

Karakter	%
Openbaar onderwijs	31
Bijzonder onderwijs	60
Algemeen-bijzonder onderwijs	6
Speciaal onderwijs	3
Totaal (N=1.020)	100

75% van de hierboven genoemde zwembaden hebben zwemactiviteiten onder schooltijd. Schoolzwemmen is daarbij met afstand de meest genoemde activiteit, gevolgd door natte gymnastiek/bewegingsonderwijs, evenals bij de zwembaden reeds geconstateerd werd. Feitelijk zou deze verdeling naar activiteiten voor de zwembaden en de scholen gelijk moeten zijn aan elkaar. Er bestaat dus in ieder geval een discrepantie in de naamgeving van c.q. de interpretatie van de zwemactiviteiten.

Tabel 15 Zwemactiviteiten onder schooltijd

Activiteiten	%
schoolzwemmen	90
reddingzwemmen	2
snorkelzwemmen	0
natte gym/bewegingsonderwijs	18
vrij zwemmen	2
zwem veilig	3
sportdagen	1
watergewenning kleuters	1
zwemvaardigheid	1
Totaal*	117

* Totaal telt op tot boven 100% doordat meerdere antwoorden mogelijk waren

Gemiddeld nemen 3 klassen, ofwel zo'n 57 leerlingen per school deel aan de zwemactiviteiten onder schooltijd. De meeste leerlingen bevinden zich daarbij op dat moment in de groepen 3, 4 of 5.

Tabel 16 Aantal leerlingen dat deelneemt aan zwemactiviteiten onder schooltijd, naar groep

Aantal leerlingen %	Groep								Totaal
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1 tot 5 leerlingen	3	4	2	2	2	2	6	2	-
5 tot 10 leerlingen	14	11	13	11	9	15	17	21	0
10 tot 15 leerlingen	23	21	18	14	13	19	13	18	2
15 tot 20 leerlingen	20	17	11	14	14	13	16	16	4
20 tot 30 leerlingen	11	19	29	30	31	25	21	19	17
30 tot 40 leerlingen	11	17	14	14	14	11	16	13	15
40 tot 50 leerlingen	3	2	7	7	8	9	6	5	15
50 leerlingen of meer	14	9	7	8	9	6	6	6	46
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gem. aantal klassen	1,3	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,1	1,1	3,0
Gem. aantal leerlingen	22,9	22,7	23,3	24,6	25,0	22,2	21,2	20,6	57,3

4.3 Kwalitatieve resultaten scholen: Protocol Schoolzwemmen

4.3.1 Kwalitatieve resultaten scholen: zwemvaardigheid algemeen

Circa 43% van de scholen binnen het primair onderwijs biedt geen zwemactiviteiten onder schooltijd (meer) aan. Aan ruim 250 van hen werd de vraag gesteld waarom niet. In volgorde van het aantal maal waarop desbetreffende reden genoemd werd, hebben de redenen voor het niet aanbieden van schoolzwemmen vooral betrekking op:

1. Gebrek aan financiële middelen/subsidiegelden

De meeste scholen die geen schoolzwemmen (meer) aanbieden geven hiervoor vooral het gebrek aan financiële middelen als oorzaak. Het aanbieden van schoolzwemmen is te duur en in verband met bezuinigingen is er geen geld meer voor. Vooral ook het vervoer wordt daarbij als te duur gekenschetst. Zeer opvallend is dat in de meeste gevallen waarbij de financiën als reden genoemd worden, de gemeente hiervoor verantwoordelijk wordt gehouden. 'De school krijgt geen geld meer van de gemeente, 'de gemeente ziet er (blijkbaar) het nut niet van in', 'is afgeschaft door de gemeente', 'uit de begroting van de gemeente gehaald', e.d.'

2. De kinderen hebben al een diploma, kunnen al zwemmen

Op het moment dat schoolzwemmen roostertechisch aan de orde komt, kan het merendeel van de kinderen al zwemmen en hebben al een diploma. Voor die kinderen in de relevante groep(en) die niet kunnen zwemmen bestaan in enkele gevallen specifieke mogelijkheden in de vorm van een vangnetconstructie.

3. Schoolzwemmen kost teveel tijd

'De organisatie van schoolzwemmen' en 'het vervoer naar en van het zwembad' kost te veel tijd, 'het zwembad ligt te ver weg' of 'er is zelfs geen zwembad in de buurt', zijn hierbij de gegeven aanvullingen. Zeker in combinatie met het voorgaande punt kan 'de tijd wel beter besteedt worden'.

4. De verantwoordelijkheid is te groot

De 'verantwoordelijkheid die schoolzwemmen met zich meebrengt voor de leraren is te groot', zeker gezien de 'groter wordende groepen vanwege de bezuinigingen'. De risico's die aan schoolzwemmen verbonden zijn, zijn 'veel te groot voor de docent om te dragen'. Primair is, in de ogen van de scholen, schoolzwemmen dan ook 'een verantwoordelijkheid die bij de ouders moet liggen'.

4.3.2 Kwalitatieve resultaten scholen: Protocol Schoolzwemmen

Van de scholen die nog schoolzwemmen aanbieden, maakt 92% gebruik van het Protocol Schoolzwemmen. 'Slechts' 8% doet dit niet. De redenen die zij hiervoor aangeven zijn vooral gelegen in het feit dat een aantal respondenten aangeeft 'nog nooit een protocol gezien te hebben of er van gehoord te hebben', 'niet op de hoogte te zijn dat de school (mede)verantwoordelijk is'.

Tabel 17 Gebruik van het Protocol Schoolzwemmen

Gebruik van het protocol	%
ja	92
nee, maar wel van een ander plan	0
nee	8
Totaal	100

'De gemeente (en soms 'het zwembad') heeft ons nooit op de hoogte gebracht van het bestaan van zoiets'. 'We hanteren de regels van het zwembad, de leraar heeft verder geen taken tijdens het schoolzwemmen' en 'we hebben wel afspraken gemaakt ('al zijn die niet schriftelijk

vastgelegd’) en we houden ons daaraan, werkt prima’, zijn ook meerdere malen genoemde redenen. Slechts een enkeling geeft aan ‘in de toekomst wel gebruik te gaan maken van het protocol’ maar meer nog ‘wacht men af, want er is contact tussen het zwembad en de gemeente’.

Alvorens inhoudelijk verder te gaan over het Protocol Schoolzwemmen is de school gevraagd of deze bij het schoolzwemmen gebruik maakt van meerdere zwembaden. Dit is slechts zeer incidenteel het geval (2%). Als de school echter gebruik maakt van het protocol schoolzwemmen doet zij dit in ieder geval ook met alle zwembaden waarvan zij gebruik maakt.

Net iets meer dan de helft van de scholen die het protocol gebruiken, gebruikt het originele document. Bijna 44% heeft het document aangevuld en/of herschreven.

Tabel 18 Gebruik van het originele protocol

Gebruik van het protocol	%
ja	56
nee	44
Totaal	100

Evenals de gemeenten en de zwembaden al aangaven bestaat de aanvulling op het origineel doorgaans een aanpassing op de specifiek eigen (praktijk)situatie c.q. -locatie. Daarnaast worden aanpassingen aangebracht in de vorm van het aantal toezichthouders en begeleiders, gedragsregels en enkele specifieke veiligheidsmaatregelen. Ook de (ideale) groepsgrootte is in een aantal gevallen binnen het protocol gespecificeerd. Tot slot worden in een aantal gevallen ook de verantwoordelijkheden nog beter beschreven en afgebakend en verduidelijkt.

Als knelpunten en randvoorwaarden voor de werking van het protocol worden door de scholen genoemd:

- ‘de praktijksituatie is toch anders’;
- ‘de begeleiding is voldoende onderlegd, badmeesters niet pedagogisch geschoold’;
- ‘de betrokkenheid van de leraar is te laag, krijgen geen rol meer van het zwembad’;
- ‘de leraar heeft de eindverantwoordelijkheid, terwijl ze tijdens het schoolzwemmen geen functie hebben en de zweminstructeur hiertoe bevoegd is en de kennis heeft’;
- ‘alweer een boekwerk, de bureaucratie maakt normaal functioneren onmogelijk’;
- ‘de communicatie omtrent het protocol schiet tekort, wij hebben niets gehoord van de gemeente’;
- ‘de financiën, bezuinigingen’.

Aan de bij het schoolzwemmen betrokken medewerker van de school is gevraagd een oordeel te geven over het Protocol Schoolzwemmen. Zoals al door de gemeenteambtenaren en zwembadmedewerkers aangegeven werd, vinden ook de schoolmedewerkers het protocol in het algemeen 'helder, volledig en duidelijk'. Enige kritiek is er op het gebied van de verantwoordelijkheidsverhoudingen. Men is van mening dat er teveel verantwoording ligt bij de leraar/docent, terwijl deze -zeker op het moment dat de kinderen zich in het water bevinden- bij de zweminstructeur zou moeten liggen. Wat voor het merendeel duidelijk, concreet en helder is, is voor een enkeling echter 'te ingewikkeld, niet op de praktijk van toepassing en te uitgebreid'. En wat het merendeel enthousiast kenschetst als 'eindelijk!', 'zeer goed', 'prima' wordt door menigeen ook gereserveerd getypeerd in de zin van 'tevreden', 'voldoende' en 'werkt over het algemeen wel goed'.

Tabel 19 Het protocol als instrument ten aanzien van een verduidelijking van taken en verantwoordelijkheden tussen zwembad en school

Verduidelijkt verantwoordelijkheid	%
nee	3
ja	97
Totaal	100

Bijna alle scholen die het Protocol Schoolzwemmen gebruiken, zijn overtuigt van het instrument als verduidelijking van de taken en verantwoordelijkheden tussen het zwembad en de school. De enkeling die dit niet is, geeft meestal aan dat zij het onterecht vinden dat de (gehele) verantwoordelijkheid bij de leerkracht ligt.

Op de specifieke vraag die daarop betrekking heeft, of het protocol de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen leraren en instructeurs bevredigend verduidelijkt, geeft 95% een positief antwoord. Ook hier noemt de enkeling die het hier niet mee eens is de in hun ogen scheve verantwoordelijkheidsverhouding tussen leerkracht en instructeur.

Meer in relatie tot het praktische en procesmatige gebruik van het protocol is de schoolmedewerker gevraagd of het Protocol Schoolzwemmen deel uitmaakt van het Schoolplan. Voor 62% van de scholen is dit het geval. Bijna 38% van de scholen heeft het protocol niet opgenomen in het Schoolplan.

Tabel 20 Protocol Schoolzwemmen als onderdeel van het Schoolplan

Onderdeel van Schoolplan	%
ja	62
nee	38
Totaal	100

Bijna de helft van de scholen die het Protocol Schoolzwemmen gebruikt, geeft aan dat het regelmatig met de leraren wordt besproken om te achterhalen of het op de juiste manier gehanteerd wordt. Net iets meer dan de helft doet dit echt niet!

Tabel 21 Regelmatige bespreking van het protocol

Regelmatig besproken	%
nee	52
ja	48
Totaal	100

Evenals aan de gemeenten en zwembaden werd ook de scholen de vraag gesteld of het protocol in hun optiek de veiligheid van de leerlingen zo optimaal mogelijk wordt gewaarborgd. Bijna 91% van de scholen is deze mening toegedaan, vergelijkbaar met de 93% bij de gemeenten. De zwembaden waren hierbij wat kritischer, daarvan beantwoorde 13% deze vraag met 'nee'.

De redenen om deze vraag met een 'nee' te beantwoorden zijn voor de scholen echter niet anders dan bij de gemeenten en zwembaden het geval was. 'Het blijft mensenwerk' en 'de praktijksituatie is toch anders' zijn de vaakst genoemde redenen. Een enkel zwembad voegt daaraan toe: 'als de verantwoordelijkheid (meer) bij de instructeur zou liggen, zouden ze ook beter opletten/adequater handelen'. Het protocol is 'een stuk papier', waarbij 'gewaakt moet worden voor schijnveiligheid'.

Bijna 34% van de scholen geeft aan dat geen evaluatie plaatsvindt van het protocol tussen de school en het zwembad. Bij de zwembaden lag dit aandeel op 23%. Op zich genomen zouden deze percentages natuurlijk in overeenstemming moeten zijn. Klaarblijkelijk is er een verschil in interpretatie van 'het evalueren'.

Ook het aantal maal dat geëvalueerd wordt, verschilt van elkaar. In het algemeen ligt het aantal maal wat lager dan voor de zwembaden het geval was. In het geval dat geëvalueerd wordt, doen scholen dit doorgaans eenmaal per jaar.

Tabel 22 Aantal maal per jaar dat evaluatie plaats vindt

Aantal maal	%
0,5 maal (tweejaarlijks)	1
1 maal	92
1,5 maal (2 maal in de 3 jaar)	0
2 maal	5
3 maal	0
4 maal	1
Totaal	100

Zoals al bij de zwembaden werd geconstateerd, is ook bij de scholen het alleen evalueren 'als zich een probleem voordoet' de meest genoemde reden om niet (regelmatig) te evalueren. 'Alles gaat goed, evalueren is dus niet nodig'. Ook het 'niet nemen van initiatief door de betrokken partijen hiertoe' en 'het gebrek aan tijd'/'het komt er niet van', worden als redenen genoemd.

5 Samenvatting en aanbevelingen

5.1 Samenvatting

In de inleiding van dit rapport werden vanuit de centrale vraag een groot aantal deelvragen afgeleid. De samenvatting van dit onderzoek bestaat dan ook uit het kernachtig beantwoorden van deze onderzoeksvragen zoals die werden geformuleerd. Om de vragen zo gericht mogelijk te beantwoorden is in de volgende tabel per vraag het uiteindelijk verkregen antwoord weergegeven.

Gemeenten

Vraag	Antwoord
Heeft de gemeente specifiek beleid ten aanzien van schoolzwemmen? Waarom wel, niet?	Circa 52% van alle Nederlandse gemeenten heeft specifiek beleid t.a.v. schoolzwemmen. Hiermee doelen zij op alle zwemactiviteiten die ondernomen worden onder schooltijd, waarin de school coördineert en begeleidt. Belangrijkste redenen van het specifieke beleid op dat gebied zijn gelegen in de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van kinderen en de formalisering van de aanbodprocessen. Redenen om geen specifiek beleid te hebben c.q. geen schoolzwemmen aan te bieden zijn vooral bezuinigingen en het gegeven dat kinderen vaak al kunnen zwemmen op het moment dat zij voor schoolzwemmen in aanmerking komen.
Hoe kijkt men aan tegen de toekomst van schoolzwemmen?	Bezuinigingen nopen steeds meer gemeenten tot de afschaffing van schoolzwemmen. Schoolzwemmen staat (ook roostertechisch door scholen) onder druk en deze druk neemt alleen maar toe. Het merendeel van de gemeenten die momenteel schoolzwemmen aanbieden, hebben echter op dit moment geen concrete plannen m.b.t. de toekomst van het schoolzwemmen in de gemeente.
Ondersteunt de gemeente schoolzwemmen en zo ja hoe?	Circa 66% van alle Nederlandse gemeenten ondersteunt schoolzwemmen (zwemactiviteiten onder schooltijd). In de meeste gevallen gaat het daarbij om subsidiëring. Deze heeft dan vooral betrekking op het vervoer.
Hoeveel gemeenten kennen het Protocol Schoolzwemmen?	Circa 48% van alle gemeenten in Nederland kent het Protocol Schoolzwemmen.
Hoeveel gemeenten wijzen scholen en/of zwembaden op het bestaan van het protocol?	Van de gemeenten die het Protocol Schoolzwemmen kennen, wijst 83% scholen en/of zwembaden op het Protocol Schoolzwemmen.

Zwembaden

Vraag	Antwoord
In welke zwembaden vindt schoolzwemonderwijs plaats?	In circa 347 zwembaden in Nederland (22% van het totaal) vindt schoolzwemonderwijs plaats. Voor een overzicht van de individuele zwembaden waar het in concreto om gaat, is een adressenbestand aan LC verstrekt.
Hoeveel zwembaden werken met het protocol? En in welke mate?	Ongeveer 20% van alle zwembaden in Nederland (1.593) werkt met het Protocol Schoolzwemmen, ofwel 89% van de zwembaden die schoolzwemmen hebben. Als zwembaden gebruik maken van het protocol dan ondertekenen ze deze met alle scholen die van het zwembad gebruik maken.
Op welke wijze werken zwembaden met het protocol (praktijk, basis, aanvullingen)?	Ongeveer 60% van de zwembaden die het protocol gebruikt, maakt gebruik van het originele document. 40% vulde het document aan of herschreef het. Belangrijkste aanvullingen betreffen: aanpassing aan de eigen (locatie)specifieke situatie, bepalingen omtrent groepsgrootte, wet- en regelgeving, verwijzing naar hygiëne/veiligheid, bepalingen omtrent vervoer en huisregels, eenvoudiger taalgebruik en juridische toetsing.
Wat is het oordeel over het Protocol Schoolzwemmen?	In het algemeen wordt het protocol omschreven als 'goed, helder, volledig en duidelijk'. Een concrete aanbeveling wordt gedaan in de zin van het laten ondertekenen van het document door de betrokken leerkrachten.
Welke randvoorwaarden en knelpunten zijn van invloed op de werking van het protocol?	Administratieve rompslomp, het aantal toezichthouders, de groepsgrootte, maar vooral de financiële consequenties die hieraan te relateren zijn worden als belangrijkste knelpunten en randvoorwaarden genoemd. Ook de communicatie van de school met de eigen leraren, en die tussen zwembadmedewerkers en leerkrachten wordt als onvoldoende bestempeld.
Dient het protocol inhoudelijk te worden uitgebreid?	Inhoudelijk voldoet het protocol in het algemeen prima.

(Basis)scholen

Vraag	Antwoord
Hoeveel scholen bieden schoolzwemonderwijs aan?	Circa 57% van de 7.571 scholen binnen het primair onderwijs in Nederland bieden schoolzwemonderwijs aan.
Hoeveel scholen werken met het protocol? En in welke mate?	Circa 92% van de scholen met schoolzwemmen werken met het protocol, dit is ongeveer 52% van het totaal aantal basisscholen in ons land. In de incidentele gevallen waarop een school gebruik maakt van meerdere zwembaden, wordt met allen het protocol ondertekend.
Op welke wijze werken scholen met het protocol (praktijk, basis, aanvullingen)?	Net iets meer dan de helft van het aantal scholen dat het protocol gebruikt, gebruikt het originele document. De 44% scholen die het protocol hebben aangepast/uitgebreid hebben dit gedaan door het document aan de specifieke eigen situatie c.q. locatie aan te passen. Daarnaast worden aanpassingen aangebracht in de vorm van het aantal toezichthouders/begeleiders, gedragsregels, groepsgrootte en enkele specifieke veiligheidsregels en/of zijn de verantwoordelijkheden (nog) nader gespecificeerd.
Wat is het oordeel over het Protocol Schoolzwemmen?	Het protocol is in de ogen van de scholen 'helder, duidelijk, volledig'.
Welke randvoorwaarden en knelpunten zijn van invloed op de werking van het protocol?	Als belangrijkste knelpunt wordt, naast bezuinigingen, vooral het verschil genoemd tussen de theorie (document protocol) en de praktijk, de werkelijkheid. Daarnaast is de betrokkenheid van de leraar te laag, zijn badmeesters niet pedagogisch geschoold en vinden de scholen de verantwoordelijkheidsverhoudingen scheef, ligt bij de leraar in plaats van de zweminstructeur.
Dient het protocol inhoudelijk te worden uitgebreid?	Iets meer dan de helft gebruikt het origineel. Aanpassingen hebben vooral betrekking op de eigen specifieke situatie. In het algemeen is het protocol duidelijk en volledig.
Wat is de toe-/afname van het schoolzwemmen t.o.v. steekproefgegevens uit 1998?	In 1991 werd door 90% van de basisscholen schoolzwemmen aangeboden, in 1996 was dit gedaald naar 83%. In 2005 biedt nog 57% van de scholen binnen het primair onderwijs schoolzwemmen aan.
Waarom bieden scholen geen schoolzwemmen aan?	Met afstand wordt het gebrek aan financiële middelen als oorzaak genoemd voor het niet (meer) aanbieden van schoolzwemmen, gevolgd door het gegeven dat veel kinderen al kunnen zwemmen op het moment dat zij voor schoolzwemmen in aanmerking komen. Andere vaker genoemde redenen betreffen: 'kost teveel tijd', 'de verantwoordelijkheid is te groot'.

5.2 Concluderende aanbevelingen

Schoolzwemonderwijs in Nederland is tanende

De laatste decennia is schoolzwemmen als onderdeel van het lesprogramma binnen het primair onderwijs hevig onder druk komen te staan. Dit werd nog versterkt door een beleid dat uitgaat van de stelling dat 'scholen zelf mogen beslissen of zij zwemlessen aanbieden' (OC&W). Zonder direct in te gaan op de slepende discussie of deze houding al dan niet terecht is, kan worden gesteld dat het aanbod van scholen wat betreft schoolzwemmen enorm gedaald is. Golden hiertoe begin jaren negentig nog percentages van 80 à 90%, in 2005 biedt nog maar circa 57% van de scholen schoolzwemonderwijs aan.

Bezuinigingen belangrijkste reden om schoolzwemmen niet (meer) aan te bieden

In z'n algemeenheid is het al dan niet ondersteunen en aanbieden van schoolzwemmen aan het verworpen tot een 'kip en het ei'-verhaal. Gemeenten die aangeven in vele gevallen schoolzwemmen te ondersteunen, bieden daartoe in de ogen van de scholen onvoldoende financiële middelen om dat 'ondersteunen' ook daadwerkelijk kracht bij te zetten. Gemeenten daarentegen beweren de scholen van budgetten te voorzien, waarbij zij zelf verantwoordelijk worden geacht voor de invulling daarvan. Hoe het ook zij, feit is in ieder geval dat zowel gemeenten als scholen in het algemeen bezuinigingen en tekortschietende financiën verantwoordelijk houden voor het tanende aanbod aan schoolzwemmen in ons land. En deze ontwikkeling is nog niet ten einde, getuige de resultaten van het voorliggende onderzoek die aangeven dat gemeenten en zwembaden eerder voornemens zijn het (algemene) schoolzwemmen af te schaffen dan dat er plannen zijn onder beiden om (weer) met schoolzwemmen te beginnen. Uitzonderingen hierop zijn er wel degelijk, maar dan doorgaans in de vorm van vangnetconstructies of soortgelijke/afgeleide varianten daarvan.

Gebruik Protocol Schoolzwemmen: kwantitatief prima!

Niet het aanbieden van schoolzwemmen stond centraal in dit onderzoek, maar het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen daarbij. Ondanks het verkleinde aanbod kan gesteld worden dat het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen als redelijk tot goed bestempeld kan worden. Prima zelfs als het gebruik kwantitatief bekeken wordt: van de gemeenten die zwemactiviteiten onder schooltijd ondersteunen, wijst 83% op het bestaan van het protocol, van de zwembaden die gebruikt worden voor schoolzwemactiviteiten, werkt 89% met het protocol en van de scholen met een schoolzwemaanbod zelfs 92%.

Gebruik Protocol Schoolzwemmen: kwalitatief wat minder ...

Kwalitatief is het gebruik van het protocol echter eerder als redelijk tot goed te karakteriseren. Al wordt aangegeven dat het protocol inhoudelijk in het algemeen wel duidelijk is, het een goed

instrument vormt en voor de nodige verantwoordelijkheidsverdelingen zorgt, de praktische naleving ervan, maar vooral de (structurele) evaluatie ervan laat nogal te wensen over.

Kritische kanttekeningen: suggesties en aanbevelingen?

De organisaties die bekend zijn met, en zeker zij die ervaring hebben in het gebruik ervan, zijn positief ten aanzien van het Protocol Schoolzwemmen. In het streven naar een zo optimaal mogelijk gebruik van het protocol spelen vooral de redenen van het niet gebruik en/of de kritische kanttekeningen ten aanzien van het protocol een belangrijke rol. Dus ondanks de in het algemeen positieve ervaringen met het protocol is ook hier juist extra aandacht voor de -in aantal dus minder!- negatieve ervaringen en houdingen. Vooral 'deze kant van de medaille' biedt immers aanknopingspunten om het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen te optimaliseren.

Stoppen met vingerwijzen!?

Al eerder in dit hoofdstuk werd het 'kip en het ei'-verhaal genoemd. Dit 'verhaal' of liever het zogenoemde 'vingerwijzen' loopt echter als een rode draad door de wat minder positief gekleurde opmerkingen ten aanzien van het schoolzwemmen in het algemeen en het gebruik van het Protocol Schoolzwemmen in het bijzonder. In beginsel is er natuurlijk de discussie omtrent het schoolzwemmen in het algemeen. In kwantiteit, wat absolute aantallen betreft, kan het gebruik van het protocol dan ook vooral vergroot worden door extra aandacht (lees vooral: geld) voor schoolzwemmen in het algemeen en/of een veranderde houding in het beleid. In kwantiteit, wat gebruiksintensiteit betreft, zit het met het gebruik van het protocol in het algemeen wel goed. Wat de kwaliteit betreft zijn er een aantal mogelijke verbeterpunten.

Het vingerwijzen kwam al naar voren binnen de gemeentelijke enquêtering: gemeenten die aangeven scholen van onderwijsbudgetten te voorzien en de verantwoordelijkheid ten aanzien van de besteding daarvan bij de scholen leggen en voor het gebruik van het protocol in een aantal gevallen verwijzen naar de verantwoordelijkheid daarvan voor de school en het zwembad. Gemeenten die het al dan niet kunnen zwemmen van kinderen wegleggen bij de ouders. Scholen die wijzen richting de gemeenten, de overheid die gezien de door haar opgelegde bezuinigingen schoolzwemmen onmogelijk(er) maakt. Met betrekking tot het protocol wijzen de scholen richting de zweminstructeurs die de verantwoordelijkheid zouden moeten dragen, maar dit door het protocol toch bij de leraren terechtgekomen is of naar de gemeenten die het bestaan ervan had moeten aangeven, als ze het protocol helemaal niet kennen. Of de scholen die ook wijzen naar de ouders die maar moeten zorgen dat hun kinderen kunnen zwemmen. En tot slot zijn er de zwembaden, in beginsel natuurlijk financieel-economisch gebaat bij het gebruik van hun zwembad, die wijzen in de richting van de school als het gaat om onvoldoende betrokkenheid van leerkrachten en begeleiders bij het

schoolzwemmen en die het initiatief voor het al dan niet gebruik maken én de evaluatie bij gebruik van het protocol primair bij de school wegleggen (of de gemeente). Dit verschil in inzichten en visies ten aanzien van primaire verantwoordelijkheden ten aanzien van het schoolzwemmen in het algemeen en het Protocol Schoolzwemmen in het bijzonder staan in schril contrast met het gemeenschappelijk inzicht dat bezuinigen op c.q. het verkleinen van het schoolzwemaanbod en het gerelateerde protocol direct ten koste gaat van de veiligheid van kinderen!

Biedt schoolzwemmen eerder in het leerproces van kinderen aan

Een andere belangrijke, meer inhoudelijke kanttekening die aan schoolzwemmen wordt verbonden is het gegeven dat veel kinderen, op het moment dat zij qua leeftijd/groep waarin zij zitten voor schoolzwemonderwijs in aanmerking komen, al (lang) kunnen zwemmen en vaak al in het bezit zijn van een diploma. Dit gegeven laat het schoolzwemmen verworpen tot een meer recreatieve activiteit waarvoor lestijd te kostbaar is en daarmee voor scholen alternatief aanwendbaar wordt. De hoogste deelnamecijfers werden geconstateerd voor de groepen 3 tot en met 6, met de nadruk daarbinnen op groep 4 en 5. Als kinderen op dat moment al kunnen zwemmen, waarom het zwemonderwijs dan niet vervroegen in het leerproces van kinderen (bijvoorbeeld naar groep 1, 2 en 3). In de praktijk zijn hier al voorbeelden van te vinden. Ook ten aanzien van de veelvuldig, vooral buiten dit onderzoek om, geconstateerde discrepantie in zwemvaardigheid van autochtone en allochtone jongeren, bestaan inmiddels vele voorbeelden van vangnetconstructies en soortgelijke initiatieven. Overigens is de conclusie dat schoolzwemmen feitelijk te laat in het leerproces van kinderen wordt aangeboden geen nieuwe conclusie. Vangnetconstructies en dergelijke zijn juist vanwege dit besef al enige tijd geleden ontstaan.

Onvoldoende (geschikt) aanbod aan zwemwater? Onzin ...

Een aantal gemeenten en scholen geven als belangrijkste reden dat zij schoolzwemmen niet ondersteunen en/of aanbieden omdat 'er geen zwembad in de nabije omgeving te vinden is'. Ondanks dat dit in een incidenteel geval wel degelijk het geval kan zijn en temeer omdat vooral de vervoerskosten vaak genoemd worden als bottleneck, heeft 'Zwembaden in Nederland 2002' (LC/NRIT in opdracht van het ministerie van VWS, 2002), een onderzoek dat al eerder binnen het Plan van Aanpak Zwemvaardigheid plaats had, wel geleerd dat Nederland in principe over (meer dan) genoeg geschikt zwemwater beschikt! Hierbij is het de kunst om eens verder te kijken dan het reguliere, openbaar toegankelijke, vaak in handen van de gemeente zelf zijnde zwemaanbod. De studie uit 2002 leerde in dit verband dat zich ook buiten dit reguliere aanbod op bijvoorbeeld verblijfsrecreatieve bedrijven (campings, bungalowparken), in zorginstellingen en in hotels wel degelijk voor instructie zwemmen geschikte bassins aanwezig zijn. Als aan een aantal voorwaarden (bijvoorbeeld gebruik qua tijdstip en periode in het jaar) kan worden

voldaan, staat een deel van deze bedrijven beslist welwillend tegenover het gebruik voor schoolzwemmen. Zij zijn immers in beginsel gebaat bij extra inkomsten (zeker in daluren). Voor een aantal gemeenten en scholen kan een inventarisatie van de mogelijkheden die zijn hebben in dit verband de door hen geschetste onmogelijkheid tot schoolzwemmen wegnemen.

Laat alle betrokkenen het protocol paraferen/ondertekenen

Door gemeenten, zwembaden en scholen wordt relatief veelvuldig de twijfel uitgesproken of wel alle betrokken evenzeer op de hoogte zijn van het gebruik en de inhoud van het protocol. Komt het protocol voorbij directies? Weten leraren wel dat ze verantwoordelijk zijn? In hoeverre zijn begeleiders en instructeurs op de hoogte van taken en verantwoordelijkheden? Vragen die door zowel gemeenten, scholen als zwembaden gesteld worden. Door een respondent wordt het idee geopperd om dit te ondervangen door alle betrokken het document -voor gelezen- te laten ondertekenen. Inhoudelijk moet het daarbij gaan om een op de specifieke situatie toegesneden protocol dat in voor iedereen begrijpelijke taal geformuleerd is.

Evaluatie

In het algemeen zijn gemeenten, scholen en zwembaden overtuigd van het nut van het protocol en van mening dat het een goed instrument is om taken en verantwoordelijkheden tussen de betrokkenen vast te leggen en te verduidelijken. Veel minder vanzelfsprekend blijkt de bespreking van het instrument aangaande het functioneren en hanteren ervan c.q. de evaluatie van het Protocol Schoolzwemmen te zijn. En zeker binnen de redenen van de betrokkenen die aangeven niet (structureel) te evalueren, zitten antwoorden met een hoog 'als het kalf verdronken is'-gehalte. Menigeen geeft te kennen dat pas geëvalueerd wordt, nadat zich concrete problemen hebben voorgedaan. Een -helaas letterlijk- levensgevaarlijke insteek

Bijlage 1 Vragenlijsten gemeenten, zwembaden, scholen

Vragenlijst onderzoek protocol Schoolzwemmen: gemeenten

Naam gemeente: **FIELD(1)**

Telefoonnummer: **FIELD(2)**

Ambtenaar zwembaden: **FIELD(3)**

1a. Ondersteunt de gemeente zwemvaardigheid in het algemeen?

- ja -> *Eventuele BIJZONDERHEDEN: (bijvoorbeeld uitbesteedt aan stichting):*
naam:
contactpersoon:
telefoonnummer:
- nee -> GA OVER NAAR VRAAG 12

1b. Voert de gemeente specifiek beleid ten aanzien van zwemvaardigheid voor kinderen?

- ja
 nee

2a. Ondersteunt de gemeente zwemactiviteiten onder schooltijd?

(bijvoorbeeld schoolzwemmen, door middel van bijvoorbeeld voorlichting of op financieel vlak)

- ja, in de vorm van
-
-
- VRAAG OM EEN OVERZICHT VAN ZWEMBADEN WAAR DEZE ZWEMACTIVITEITEN PLAATSVINDEN!!!**
(onderzoek@nrit.nl), of te noteren:
Zwembaden:
1.
 2.
 3.
 4.
 5.

nee -> GA OVER NAAR VRAAG 12

2b. Brengt de gemeente hiervoor kosten in rekening aan de school en/of de ouders? *(vervoer, huur accommodatie, e.d.?)*

- nee
- ja, aan de school voor
- ja, aan de ouders voor
- ja, zowel aan de school als aan de ouders, voor

- 3a. Heeft uw gemeente een specifiek beleid ten aanzien van zwemactiviteiten onder schooltijd of een zwembewegingsonderwijsprogramma?
- ja
 - nee -> GA OVER NAAR VRAAG 4
- 3b. Is dit beleid vastgelegd in een beleidsnota?
- ja
 - nee
4. Zijn er concrete toekomstplannen met betrekking tot zwemactiviteiten onder schooltijd?
- nee
 - ja, stimuleren, namelijk
 - ja, omvormen, namelijk
 - ja, afschaffen, omdat
 - ja, andere plannen, te weten

Protocol Schoolzwemmen

5. Kent u, als verantwoordelijke ambtenaar voor schoolzwemmen, het protocol Schoolzwemmen?
- ja
 - nee -> einde vragenlijst, dank voor uw medewerking! Informatie over het protocol schoolzwemmen is terug te vinden op www.minocw.nl onder het Dossier Schoolzwemmen.
6. Wijst u als gemeente scholen en/of zwembaden op het bestaan van het protocol Schoolzwemmen, en zo ja, hoe vaak?
- ja, zowel scholen als zwembaden, te weten keer per jaar -> GA OVER NAAR VRAAG 8
 - ja, alleen scholen, te weten keer per jaar -> GA OVER NAAR VRAAG 8
 - ja, alleen zwembaden, te weten keer per jaar -> GA OVER NAAR VRAAG 8
 - nee

Vraag voor gemeenten die het protocol WEL kennen, maar scholen en zwembaden NIET wijzen op het bestaan ervan.

7. Waarom wijst u als gemeente scholen en zwembaden NIET op het bestaan van het protocol Schoolzwemmen?
-
-
-

8. Wat is uw oordeel over het protocol Schoolzwemmen?

- 9a. Vormt het protocol een goed instrument voor de verduidelijking van de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen zwembad en school in het kader van schoolzwemmen?
 ja
 nee, waarom niet?

- 9b. Heeft u het protocol gebruikt als leidraad voor de bepaling van de verantwoordelijkheden tussen zwembad en school in het kader van schoolzwemmen?
 ja, het origineel, ongewijzigd
 ja, het origineel aangepast/uitgebreid, te weten met

 nee
10. Bent u van mening dat door middel van het gebruik van het protocol de veiligheid van de leerlingen zoveel mogelijk wordt gewaarborgd?
 ja
 nee, waarom niet?

11. Welke randvoorwaarden c.q. knelpunten beïnvloeden volgens u in uw gemeente de werking van het protocol?

EINDE ENQUÊTE

Vraag voor gemeenten die schoolzwemmen NIET ondersteunen

12. Waarom ondersteunt uw gemeente GEEN zwemactiviteiten onder schooltijd?

EINDE ENQUÊTE

Vragenlijst onderzoek protocol Schoolzwemmen: zwembaden

Gemeente:
Naam zwembad:
Telefoonnummer:
Contactpersoon:

Schoolzwemonderwijs

Van de gemeente hebben wij informatie gekregen over het feit dat in uw zwembad activiteiten ondernomen worden onder schooltijd, zoals schoolzwemmen.

0. Om welke zwemactiviteiten onder schooltijd gaat het dan precies?
 Schoolzwemmen
 Overige, te weten
.....
- 1a. Hoeveel scholen maken gebruik van het zwembad?
Totaal scholen
- 1b. Hoeveel groepen (klassen) maken gebruik van het zwembad?
Totaal groepen/klassen
- 1c. Hoeveel leerlingen nemen deel aan het schoolzwemonderwijs in uw zwembad?
Totaal leerlingen
- 1d. Hoe groot is de gemiddelde groep bij schoolzwemonderwijs in uw zwembad?
Gemiddelde groepsmaat: leerlingen

Protocol Schoolzwemmen

- 2a. Maakt uw zwembad in het kader van schoolzwemmen gebruik van het Protocol Schoolzwemmen?
 Ja -> GA DOOR MET 2b. (evt. eerst verwijzen naar website www.minocw.nl, Dossier Schoolzwemmen: staat protocol op vermeld en later terugbellen)
 Nee -> is hier een specifieke reden voor? (hieronder te noteren)
.....
.....

GA OVER NAAR VRAAG 10!

- 2b. Met hoeveel scholen is het protocol Schoolzwemmen ondertekend?
Met scholen

Vragen voor gebruikers van het Protocol Schoolzwemmen

Wijze van uitvoering van het protocol

4. Maakt u uitsluitend gebruik van het originele opgestelde document?
 ja -> GA OVER NAAR VRAAG 6
 nee
5. Heeft u het protocol aangevuld of herschreven op basis van de praktijksituatie en zo ja, wat zijn de aanvullingen/wijzigingen ten opzichte van het opgestelde protocol?
.....
.....
6. Welke randvoorwaarden c.q. knelpunten beïnvloeden volgens u in uw zwembad de werking van het protocol?
.....
.....

Oordeel over het Protocol Schoolzwemmen

7. Wat is uw oordeel over de inhoud van het Protocol Schoolzwemmen?
(Is de inhoud eenduidig? Staan er overbodige aspecten in? Ontbreken er bepaalde aspecten die er wel in thuis zouden horen?)

- Deel I Het zwembad
- Deel II De school
- Deel III Bijzondere situaties
- Deel IV Evaluatie
- Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Algemeen
- Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Aansprakelijkheid
- Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Artikelsgewijze toelichting
- Werkingsgebied
- Partijen
- Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Voorbeeld van nadere concretisering taken
- Zweminstructeurs
- Schoolpersoneel
- Ouders en andere vrijwilligers

Oordeel:

8a. Vormt het protocol een goed instrument voor de verduidelijking van de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen zwembad en school in het kader van schoolzwemmen?

ja

nee, waarom niet?

8b. Vormt het protocol een goed instrument voor de verduidelijking van de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen leraren en instructeurs?

ja

nee, want

8c. Wordt het protocol Schoolzwemmen regelmatig besproken met de instructeurs om te achterhalen of het op de juiste wijze gehanteerd wordt?

ja

nee

9a. Bent u van mening dat door middel van het gebruik van het protocol de veiligheid van de leerlingen zoveel mogelijk wordt gewaarborgd?

ja

nee, waarom niet?

9b. Vindt er evaluatie plaats van het protocol Schoolzwemmen tussen het zwembad en de school?

ja, zoveel keer per jaar

nee, waarom niet?

10. Tot slot verzoeken wij u vriendelijk om een overzicht van scholen aan te leveren, die van uw zwembad gebruik maken in het kader van schoolzwemmen, met daarbij vermeld met welke scholen een protocol is ondertekend.

GRAAG NAAM VAN SCHOOL, TELEFOONNUMMER EN CONTACTPERSOON OPVRAGEN

Vragenlijst onderzoek protocol Schoolzwemmen: scholen

Gemeente:

Naam school:

Telefoonnummer:

Contactpersoon:

Schoolzwemonderwijs

0. Op welke wijze is het karakter van uw school te omschrijven?
- openbaar onderwijs
 - bijzonder onderwijs: (bijv. protestants-christelijk, rooms-katholiek, islamitisch, hindoeïstisch, joods en humanistisch scholen)
 - algemeen-bijzonder onderwijs: (montessori, Jenaplan, Dalton, Freinet, vrije school, lederwijs)
 - speciaal onderwijs: (visuele handicap, doof, slechthorend, psychische problemen)
- 1a. Biedt uw school zwemactiviteiten onder schooltijd aan?
- Ja
 - Nee -> GA OVER NAAR VRAAG 10
- 1b. Om welke zwemactiviteiten onder schooltijd gaat het dan precies?
- Schoolzwemmen
 - Overige, te weten
 -
 -
2. Hoeveel leerlingen nemen deel aan het zwemactiviteiten onder schooltijd?
Groep 1: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 2: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 3: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 4: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 5: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 6: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 7: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen
Groep 8: totaal aantal klassen ...	totaal aantal leerlingen

Protocol Schoolzwemmen

In de CAO met betrekking tot het schooljaar 2004/2005 voor het primair onderwijs is een verwijzing opgenomen naar het protocol Schoolzwemmen. Deze is als bijlage bij de CAO opgenomen. Informatie over het protocol schoolzwemmen is terug te vinden op www.minocw.nl onder het Dossier Schoolzwemmen.

3a. Maakt uw school in het kader van schoolzwemmen gebruik van het Protocol Schoolzwemmen?

- Ja
- Nee, maar ben het op korte termijn wel van plan
- Nee-> GA OVER NAAR VRAAG 11

3b. Maakt uw school daarbij gebruik van meerdere zwembaden?

- Nee -> GA OVER NAAR VRAAG 4
- Ja, het protocol is ondertekend met zwembaden

3c. Zijn er zwembaden waarmee het protocol niet is ondertekend, en zo nee, waarom niet?

.....
.....
.....

Vragen voor gebruikers van het Protocol Schoolzwemmen

Wijze van uitvoering van het protocol

4. Maakt u uitsluitend gebruik van het originele opgestelde document?

- ja -> GA OVER NAAR VRAAG 6
- nee

5. Heeft u het protocol aangevuld of herschreven op basis van de praktijksituatie en zo ja, wat zijn de aanvullingen/wijzigingen ten opzichte van het originele opgestelde protocol?

.....
.....

6. Welke randvoorwaarden c.q. knelpunten beïnvloeden volgens u in uw school de werking van het protocol?

.....
.....

Oordeel over het Protocol Schoolzwemmen

7. Wat is uw oordeel over de inhoud van het Protocol Schoolzwemmen?
(Is de inhoud eenduidig? Staan er overbodige aspecten in? Ontbreken er bepaalde aspecten die er wel in thuis zouden horen?)

Deel I Het zwembad

Deel II De school

Deel III Bijzondere situaties

Deel IV Evaluatie

Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Algemeen

Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Aansprakelijkheid

Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Artikelsgewijze toelichting

Werkingsgebied

Partijen

Toelichting op het protocol Schoolzwemmen: Voorbeeld van nadere concretisering taken

Zweminstructeurs

Schoolpersoneel

Ouders en andere vrijwilligers

Oordeel:
.....

- 8a. Vormt het protocol een goed instrument voor de verduidelijking van de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen zwembad en school in het kader van schoolzwemmen?
 ja
 nee, waarom niet?
.....
- 8b. Vormt het protocol een goed instrument voor de verduidelijking van de onderlinge taken en verantwoordelijkheden tussen leraren en instructeurs?
 ja
 nee, want
- 8c. Maakt het protocol Schoolzwemmen deel uit van het Schoolplan?
 ja
 nee
- 8d. Wordt het protocol Schoolzwemmen regelmatig besproken met de leraren om te achterhalen of het op de juiste wijze gehanteerd wordt?
 ja
 nee

9a. Bent u van mening dat door middel van het gebruik van het protocol de veiligheid van de leerlingen zoveel mogelijk wordt gewaarborgd?

- ja
- nee, waarom niet?

9b. Vindt er evaluatie plaats van het protocol Schoolzwemmen tussen het zwembad en de school?

- ja, keer per jaar
- nee, waarom niet?

EINDE ENQUÊTE

Vraag voor scholen zonder schoolzwemmen

10. Waarom biedt uw school GEEN schoolzwemonderwijs aan?

.....
.....
.....

EINDE ENQUÊTE

Vraag voor scholen MET schoolzwemmen die NIET werken met het protocol Schoolzwemmen

11. Waarom maakt uw school GEEN GEBRUIK van het Protocol Schoolzwemmen?

.....
.....
.....
.....

EINDE ENQUÊTE

Bijlage 2 Protocol schoolzwemmen

Partijen:

1. De vereniging/stichting, gevestigd te,
ten deze bevoegdlijk vertegenwoordigd door mevrouw/de heer

dan wel:

Burgemeester en Wethouders (dan wel de bestuurscommissie) der gemeente,
in zijn (haar) hoedanigheid van bevoegd gezag van, ten deze
bevoegdlijk vertegenwoordigd door mevrouw/de heer

-hierna: "de school"-

en

2. De stichting/naamloze vennootschap, gevestigd te, zijnde de
exploitant van de zwemaccommodatie ten deze bevoegdlijk
vertegenwoordigd door mevrouw/de heer

-hierna: "het zwembad"

Verklaren het onderhavige protocol van toepassing op het schoolzwemmen van de school in de
zwemaccommodatie Het protocol treedt in werking per

Partijen beogen met dit protocol de onderlinge taken en verantwoordelijkheden te
verduidelijken, teneinde daarmee de veiligheid voor de leerlingen zoveel mogelijk te
waarborgen.

I Het zwembad

1. Het zwembad zal het zwemonderwijs uitvoeren conform het door het zwembad
ontwikkelde en vastgestelde werkplan schoolzwemmen. Het werkplan schoolzwemmen
beschrijft in ieder geval:

- doel en inhoud van het zwemonderwijs;
- lengte en frequentie van de lessen;
- de gehanteerde niveaugroepen;
- de maximale groepsgrootte;
- het aantal zweminstructeurs per groep;

- de bevoegdheidseisen die voor de zweminstructeurs gelden;
 - de afspraken en procedures met betrekking tot veiligheid, hygiëne en toezicht;
 - de wijze waarop de vorderingen van de leerlingen worden geregistreerd;
 - de in het zwembad geldende gedragsregels.
2. Het zwembad heeft als taak te waken over de gezondheid en de veiligheid van het publiek in de accommodatie.

Het zwembad is verantwoordelijk voor:

- een deugdelijke bouw (conform wettelijke bepalingen);
- een deugdelijke zweminrichting (de baden);
- voorzieningen en hulpmiddelen die voldoen aan geldende normen en bepalingen ten aanzien van veiligheid en hygiëne waaronder bijvoorbeeld vallen duidelijk zichtbare diepteaanduidingen en goede afscheidingen tussen diep en ondiep water;
- de kwaliteit en veiligheid van het zwemonderricht.

II De school

1. De school draagt er zorg voor dat de inhoud van protocol en werkplan schoolzwemmen bekend zijn bij de groepsleerkrachten en andere bij het schoolzwemmen betrokken personen.
2. De school is verantwoordelijk voor het ordelijk verloop van:
- de aankomst van de leerlingen in de zwemaccommodatie, alsmede het vertrek na afloop van het zwemmen;
 - aanwezigheid van de groepsleerkracht en voldoende begeleiding bij het schoolzwemmen
 - het gaan van de leerlingen van en naar de kleedkamers;
 - het omkleden zelf;
 - het overdragen van de leerlingen aan de zweminstructeurs;
 - het douchen voor en na het zwemmen.
3. De school informeert het zwembad bij de aanvang van het schoolzwemseizoen alsmede lopende het seizoen bij tussentijdse wijzigingen, over:
- aantal en namen van de deelnemende leerlingen;
 - eventuele bijzonderheden (medische aandoeningen en andere zorgaspecten)
4. Tijdens het schoolzwemmen zien de groepsleerkrachten toe:
- dat het schoolzwemmen plaats vindt conform het hierboven onder I.1 vermelde plan (groeps grootte; aantal zweminstructeurs etc.);

- op de gang van zaken in de zwembassins.
- Een groepsleerkracht is te allen tijde bevoegd de zwemlessen te onderbreken wanneer dat naar zijn/haar oordeel voor de veiligheid noodzakelijk is.

III Bijzondere situaties

1. School en zwembad maken specifieke afspraken over het al dan niet onder voorwaarden deel kunnen nemen aan het schoolzwemmen van leerlingen met specifieke aandoeningen (bijvoorbeeld epilepsie).
2. Leerlingen die (tijdelijk) niet aan het schoolzwemmen kunnen meedoen, blijven -onder toezicht- op school achter.
3. Hoewel onderdeel van het zwemonderricht, behoeft het "vrij zwemmen" bijzondere aandacht. Tijdens dit vrij zwemmen houden groepsleerkrachten en zweminstructeurs gezamenlijk toezicht op de in gebruik zijnde bassins. Nadere afspraken worden gemaakt over de wijze waarop dit toezicht plaats heeft.

IV Evaluatie

School en zwembad zullen het schoolzwemmen alsmede de werking van het protocol jaarlijks evalueren.

Aldus overeengekomen ted.d.

voor de school

voor het zwembad

Toelichting op het protocol schoolzwemmen

Algemeen

Zwemvaardigheid is een groot goed. Het is belangrijk dat kinderen dat in schoolverband aanleren en zwemdiploma's kunnen behalen. Jaarlijks vinden er echter ongevallen plaats bij het (school)zwemmen, waarvan enkele zelfs met dodelijke afloop. Om ongevallen zoveel mogelijk te voorkomen, is het van belang dat school en zwembadexploitant heldere afspraken maken over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de veiligheid en de deugdelijkheid van het zwemondericht. Dit protocol beoogt daartoe een aanzet en handreiking te bieden. Nadere invulling op lokaal niveau is op onderdelen noodzakelijk. Een voorbeeld daarvan is hieronder opgenomen.

Veiligheid wordt overigens niet gegarandeerd door het bestaan van protocollen, maar door de naleving daarvan. Om die reden voorziet het protocol ook in een (jaarlijkse) evaluatie van de afspraken.

De school (nauwkeuriger: de rechtspersoon die de school in stand houdt) is en blijft primair verantwoordelijk voor het zwemonderwijs dat in schoolverband wordt aangeboden. Waar het zwemonderwijs deel uitmaakt van het schoolcurriculum, zullen inhoud en doelstellingen ook in het schoolplan moeten zijn geëxpliciteerd. Het feit dat de school voor het zwemondericht gebruik maakt van de accommodatie en deskundigheid van derden (de zwembadexploitant) doet aan die verantwoordelijkheid van de school (jegens de ouders) niet af. Wel heeft de zwembadexploitant, mede op grond van het Besluit veiligheid en hygiëne zwemaccommodaties, een eigen verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid betreft zowel de hygiëne en veiligheid van de accommodatie en de gebruikte hulpmiddelen, als ook het toezicht op de feitelijke gang van zaken in en om de zwembassins.

Meer schematisch kan men de onderscheiden verantwoordelijkheden als volgt samenvatten:

Onderdeel	School	Zwembad
Vervoer naar zwembad	X	-
Veiligheid accommodatie	- ²	X
Omkleden	X	-
Douchen		X ³
Zwemmen	- ⁴	X
Nadouchen		X
Omkleden	X	-
Vervoer naar school	X	-
Toezicht op naleving afspraken	X	-

Aansprakelijkheid

School en zwembad kunnen onder omstandigheden ieder aansprakelijk zijn voor het plaats hebben gehad van een ongeval. Die aansprakelijkheid is er overigens pas als het ongeval veroorzaakt is door een -verwijtbaar- onrechtmatige daad (handelen of nalaten) van de school/het zwembad. Het enkele feit dat er een ongeval heeft plaats gevonden, betekent dus niet dat de school en/of het zwembad aansprakelijk zijn. Voor het zwembad kan die onrechtmatigheid bestaan in het niet naleven van wettelijke voorschriften of het tekort schieten in de instructie- of toezichttaken, voor de school in het onvoldoende toezicht houden. De aansprakelijkheidsverzekering van de school en het zwembad bieden in beginsel ook dekking voor dergelijke claims.

Het protocol beoogt overigens niet zozeer de aansprakelijkheidslast te verdelen, als wel het risico op ongevallen terug te dringen.

Artikelsgewijze toelichting

Werkingsgebied

² School houdt formeel wel de verantwoordelijkheid voor de keuze van zwemaccommodatie, alsook voor het aanspreken van het zwembad op tekortkomingen op het punt van veiligheid en hygiëne en kwaliteit van het zwemondericht.

³ Voor het douchen en nadouchen geldt dat school en zwembad afspraken moeten maken over het moment van "overdracht" van de leerlingen. Afhankelijk van de lokale situatie/gewoonte kan dat direct voor dan wel na het (na)douchen zijn.

⁴ De doelstellingen van het zwemonderwijs worden bepaald door de school, de wijze waarop deze worden gerealiseerd in hoge mate door het zwembad. De school houdt een toezichthoudende taak tijdens de zwem-activiteiten, ter ondersteuning en aanvulling van de zorg van het zwembad.

Dit protocol beoogt het schoolzwemmen te regelen. Onder schoolzwemmen wordt verstaan het zwemonderwijs in schoolverband, zoals opgenomen in het schoolplan. Meer op recreatie gerichte, incidentele zwemactiviteiten in schoolverband vallen daar niet onder.

Partijen

Het protocol geldt voor alle scholen die door het bevoegde gezag in stand worden gehouden (voor zover natuurlijk betrokken bij het schoolzwemmen. Het verdient aanbeveling de uitvoering van de protocollen op schoolniveau -dus per school- te laten plaats vinden. Partijen dienen er voor te zorgen dat het betrokken personeel met het protocol en de daarop gebaseerde nadere afspraken bekend is.

I.1 en I.2

Van een professionele zwembadexploitant mag worden verwacht dat deze over een werkplan schoolzwemmen en een specifiek veiligheidsplan beschikt, waar dienovereenkomstig naar gehandeld wordt. Het verdient overigens aanbeveling dat het werkplan schoolzwemmen in samenwerking met de school ontwikkeld wordt.

I.3

Op lokaal niveau kan worden gekozen de attracties tijdens onderdelen van het schoolzwemmen te benutten dan wel in werking te hebben. Over het algemeen geldt echter dat die attracties de overzichtelijkheid van het zwemmen niet ten goede komen, en dus in ieder geval de noodzaak van specifieke toezicht meebrengen.

II.2

Overwogen kan worden een draaiboek te maken waarin de gehele gang van zaken rond het schoolzwemmen stap voor stap wordt beschreven. Voorbeelden van dergelijke draaiboeken zijn bij besturenorganisaties bekend.

Een belangrijk moment is het aan de directe zorg van de zweminstructeurs overdragen van de leerlingen en -na het zwemmen- het weer overnemen van die directe zorg. Het verdient aanbeveling daarbij te werken met presentielijsten, aan de hand waarvan tevens kan worden gecontroleerd of alle leerlingen het water hebben verlaten.

II.3

Het verdient aanbeveling dat zowel de school als het zwembad een contactpersoon aanstellen. Daarmee kan worden voorkomen dat 'iedereen, en dus niemand' zich verantwoordelijk weet. De contactpersoon heeft specifiek het verzamelen en verspreiden van informatie binnen de eigen organisatie, alsmede het informeren van de andere partij tot taak. De taken genoemd in II.4 rusten op alle groepsleerkrachten.

III.1

Zo kan in specifieke gevallen een medisch attest verlangd worden, of dat een ouder/verzorger van de desbetreffende leerling bij het zwemonderricht aanwezig is en eventueel zich bij de leerling in het water bevindt.

III.3

De praktijk heeft geleerd dat voldoende toezichthouders slechts dan 'voldoende toezicht' oplevert, als duidelijke afspraken worden gemaakt over wie welk deel van een zwembassin voor zijn/haar rekening neemt. Iedereen houdt toezicht op alles blijkt niet altijd te werken.

Een andere afspraak zou kunnen zijn dat leerlingen met een zeer beperkte zwemvaardigheid, ook tijdens het 'vrij zwemmen' in een apart bassin/afgescheiden gedeelte verblijven. Overigens zal, wil die afspraak zinvol zijn, alle betrokken toezichthouders duidelijk moeten zijn welke leerlingen dat zijn!

IV

Er dient op twee niveaus sprake te zijn van evaluatie. De onder IV opgenomen evaluatie vindt plaats op het niveau van de ondertekenaars (bestuur- dan wel directie). Het verdient aanbeveling een vaste maand af te spreken waarin deze evaluatie jaarlijks plaats zal vinden. Daarnaast ligt het op de weg van met name de contactpersonen om regelmatig gezamenlijk de praktijk van het schoolzwemmen te bezien. De effectiviteit van afspraken staat of valt met (de controle op) de naleving daarvan.

Voorbeeld van nadere concretisering taken

Zweminstructeurs

- Het op een methodische en pedagogisch verantwoorde wijze omgaan met de oefenstof, aangepast aan het vaardigheidsniveau van de leerlingen;
- Het indelen van leerlingen in groepen naar vaardigheidsniveau, en het actualiseren van die groepsindelingen bij vorderingen (of juist terugval);
- Instructie van nieuwe leerlingen;
- Het op een toetsingsformulier bijhouden van de vorderingen van de leerlingen die voor een zwemvaardigheidsbewijs oefenen;
- Het bieden van eerste hulp en opvang bij ongevallen;
- Toezicht op naleving van de geldende regels in het zwembad (niet hardlopen op de tegels; niet onder de duikplank zwemmen; etc);
- Toezicht op de gang van zaken in de zwembassins, met name ook tijdens het vrije deel;
- Na afloop van elke zwemactiviteit controleren of alle leerlingen de bassins verlaten hebben;
- Het opwachten van de leerlingen bij de doucheruimte en begeleiding van de leerlingen naar de bassins. Na de zwemlessen het overdragen van het toezicht over de kinderen aan het schoolpersoneel bij de doucheruimte.

Schoolpersoneel

- Het voorzien van de zweminstructeur van de nodige actuele relevante informatie over de leerlingen, met name die zaken die de zwemvaardigheid van de leerlingen (kunnen) beïnvloeden;
- Het ordelijk doen verlopen van het verblijf in de zweminrichting, waaronder het gaan van en naar de kleedkamers, toiletten. De groepsleerkracht draagt de leerlingen over aan de directe zorg van de zweminstructeur bij de doucheruimte, en neemt deze weer op zich na het nadouchen;
- Het lopen langs de zwembassins om toe te zien op het verloop van de lessen en de veiligheid van de leerlingen;
- Het desgevraagd ondersteunen van de instructeur bij het zwemonderricht;
- Het instrueren van ouders en andere vrijwilligers. Deze dienen een duidelijke taak te krijgen, bijvoorbeeld bestaande uit onderstaande punten.

Ouders en andere vrijwilligers

- Helpen bij aan- en uitkleden;
- Toezicht op het vervoer van en naar het zwembad;
- Het mee toezicht houden op de gang van zaken in de bassins;
- Het begeleiden van leerlingen van en naar de toiletten en EHBO-ruimte tijdens de zwemles.

Ouders en vrijwilligers volgen de instructies op van zweminstructeur en groepsleerkracht.